

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Denisa Štětinová

Participační práva dítěte

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Participační práva dítěte“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 13. března 2020

Denisa Štětinová

Poděkování

Na tomto místě děkuji své vedoucí práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za její odborné vedení diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat svým rodičům, prarodičům a svému příteli, za jejich velkou podporu a za důvěru ve mě a v to, že všechno zvládnou.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Obecně o participačních právech dítěte	9
1.1. Vysvětlení pojmu	9
1.2. Prameny participačních práv dítěte	10
1.2.1. Mezinárodní prameny práva	10
1.2.2. Unijní prameny práva	11
1.2.3. Vnitrostátní prameny práva	11
1.3. Právně nezávazný materiál ovlivňující podobu PPD	12
2. Právo dítěte být informováno	14
2.1. Mezinárodní zakotvení	14
2.2. Vnitrostátní zakotvení	15
2.3. Rozhodovací praxe Ústavního soudu	18
3. Právo dítěte vyjádřit svůj názor a právo být slyšeno	20
3.1. Mezinárodní zakotvení	20
3.1.1. Podmínky pro právo dítěte být slyšeno podle čl. 12 ÚPD	21
3.2. Vnitrostátní zakotvení	24
4. Právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo svým názorem zcela určit rozhodnutí	28
5. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení	30
5.1. Možnosti zjišťování názoru dítěte	30
5.1.1. Prostřednictvím soudu	30
5.1.2. Prostřednictvím zástupce	33
5.1.3. Prostřednictvím znaleckého posudku	34
5.1.4. Prostřednictvím OSPOD	35
5.2. Problematické aspekty	36
6. Navrhovaná řešení	40
Závěr	44

Bibliografie.....	46
Shrnutí	51
Abstract	51
Seznam klíčových slov.....	51
Key words	51

Seznam použitých zkratk

LZPS – usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod

LZPS EU – Listina základních práv a svobod Evropské unie

NOZ, občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Pokyny – Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem

PPD – participační práva dítěte

SROS – Sdružení rodinně-právních a opatrovnických soudů

SZR – syndrom zavrženého rodiče

ÚPD, Úmluva – Úmluva o právech dítěte

ÚS – Ústavní soud České republiky

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ÚVPD, Evropská úmluva – Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Výbor – Výboru pro práva dítěte OSN

Výbor ministrů – Výbor ministrů Rady Evropy

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

ZSPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Pohled na postavení dětí se během posledních století změnil a postupně se dětem přiznávala nová práva. Nejdříve se na dítě nahlíželo jako na dospělého, který nepotřeboval žádnou speciální ochranu či péči. Teprve během 20. století, které by se mohlo nazývat stoletím dítěte, se objevila potřeba odlišit dítě od dospělého a lidé si uvědomili, že je třeba děti chránit lépe a více než dospělé.¹ Nejprve byla potřeba dítěti poskytnout ochranu a pečovat o něj, čemuž odpovídá skupina práv *protection* (ochrana) a *provision* (zaopatření). Tato práva se ale postupně rozšířila a přidala se k nim třetí skupina práv *participation* neboli účast, participace.² Právě touto třetí skupinou se ve své práci zabývám.

Děti jsou často ohroženy na svém vývoji, a tedy i dotčeny na svých právech, v případech, kdy se vztahy rodičů komplikují a směřují k rozpadu. V každodenním životě jsou to nejčastěji rodiče, kteří rozhodují o všech podstatných i nepodstatných záležitostech dítěte, ale existují situace, ve kterých by se samo dítě mělo na těchto záležitostech podílet. Zahrnout nezletilé dítě do řízení není pouze fakultativní možnost, je to dokonce povinnost soudu či jiného orgánu, který o poměrech rozhoduje. Pokud dojde k tomu, že do rodinné situace musí zasáhnout soud, je třeba, aby se dítě považovalo za plnohodnotného účastníka řízení, který má právo vyjádřit se ve všech záležitostech, které se ho týkají.

Pro zpracování této práce jsem využila metodologii, která je běžně užívána pro výklad právních předpisů a jejímž cílem je najít „*přípustná kritéria (argumenty), na kterých mají soudci zakládat svá rozhodnutí*.“³ Jsou tak využity argumenty, které jsou výsledkem užití metody jazykové, logické, systematické, historické, teleologické a komparativní. Každá z nich směřuje k jinému výkladovému cíli a díky tomu můžeme najít více interpretací stejného ustanovení.⁴

Cílem práce je získat odpověď na otázku, zda jsou v ČR naplňována participační práva dítěte (dále jen „**PPD**“). Abych mohla na tuto otázku odpovědět, musím najít odpovědi na řadu dílčích otázek. Budu analyzovat, co to PPD jsou a jaké úrovně těchto práv můžeme v právní úpravě najít. Dále budu zkoumat, jaké podmínky jsou u jednotlivých úrovní práv vyžadovány mezinárodní právní úpravou a jak jsou participační práva upravena v českém právním řádu. Pro správné naplňování PPD je také důležité odpovědět na otázku, jak má být správně zjišťován názor dítěte. Na základě výše uvedeného jsem si formulovala následující hypotézy. První z nich je, že česká právní úprava upravuje PPD v souladu s požadavky mezinárodního práva. Druhou hypotézou je, že české soudy zjišťují názor dítěte zpravidla nevhodnými formami či ho dokonce vůbec nezjišťují.

¹ RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 15.

² Tamtéž, s. 36.

³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 11.

⁴ Tamtéž, s. 80-81.

V ČR je dostupná rozsáhlá komentářová literatura k zákonu č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**NOZ**“ či „**občanský zákoník**“) a k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**OSŘ**“), které představují dva hlavní právní předpisy, ve kterých jsou vnitrostátně upravena PPD. Mimo tyto dva komentáře ještě využívám komentářovou literaturu k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. Dostupné jsou také monografie, které nepíší pouze právníci, ale také lékaři a psychologové, což usnadňuje pochopení důležitosti naplňování PPD, protože tito odborníci poskytují informace o této problematice z jiného než právního pohledu, zejména z pohledu dětské psychiky. O PPD je v ČR přístupné také velké množství odborných článků, které jsou vydávány zejména v odborných časopisech Právo a rodina a Rodinné listy. Významným zdrojem pro ověřování hypotéz je také konstantní judikatura Ústavního soudu ČR (dále jen „**ÚS**“), protože k právům dětí participovat na řízení se ÚS už vyjádřil ve velkém množství nálezů⁵. Ve své práci pracuji rovněž se zahraničními zdroji, které se zabývají Úmluvou o právech dítěte (dále jen „**ÚPD**“ nebo „**Úmluva**“), obzvláště je to Obecný komentář k čl. 12 ÚPD Výboru pro práva dítěte OSN (dále také „**Výbor**“).

Práce je vedle úvodu a závěru rozdělena do 6 kapitol. V první kapitole se věnuji teoretickému zakotvení PPD, obecně přibližuji základní mezinárodní a unijní prameny PPD, analyzuji jejich závaznost pro ČR a představuji vnitrostátní prameny práva, které upravují PPD. V druhé až čtvrté kapitole této práce se zabývám jednotlivými úrovněmi PPD, kterými jsou právo dítěte být informováno, právo sdělit svůj názor a být slyšeno a právo svým názorem částečně či zcela ovlivnit rozhodnutí. V každé kapitole si vymezím, co spadá do právě analyzované úrovně PPD, jak je toto PPD upraveno v mezinárodních a unijních právních předpisech, budu zjišťovat, jak naše právní úprava naplňuje mezinárodní požadavky, a jak na jednotlivá práva nahlíží ÚS ve své konstantní judikatuře. V páté kapitole se zaměřím na důležitou součást PPD, kterou je zjišťování názoru dítěte. Pokusím se zjistit, jaké jsou možnosti zjištění názoru dítěte a zaměřím se také na to, jaká jsou úskalí při zjišťování názoru. V poslední šesté kapitole navrhuji možná řešení právní úpravy, která by mohla vést k lepšímu zajištění PPD.

V oblasti PPD doporučuji provést výzkum, který by byl zaměřen na vybrané obecné soudy ČR a pomocí zákona o právu na informace získat informace o tom, jaké způsoby slyšení dítěte jednotliví soudci používají.

Tato diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 13. 3. 2020.

⁵ Jedná se např. nález ÚS ze dne 17. května 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18; nález ÚS ze dne 19. března 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18; nález ÚS ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18; nález ÚS ze dne 19. června 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16; nález ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

1. Obecně o participačních právech dítěte

Dítě není pouze pasivním objektem rodičovské odpovědnosti nebo řízení, ale zákon mu na mnoha místech přiznává PPD. Pokaždé, kdy se dítě dostane do situace, která se ho týká, musí se PPD vzít do úvahy a posoudit je ve vztahu k nejlepšímu zájmu dítěte.⁶ Díky tomu, že se dítě bude moct zapojit do rozhodování, které se ho týká, se uvědomí, že jeho svoboda je omezena svobodou druhých, a pochopí, že má nejen práva, ale i povinnosti.⁷ PPD se dělí na 4 základní úrovně: 1) právo dítěte být informováno, 2) právo vyjádřit svůj názor, 3) právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí, 4) právo svým názorem zcela určit rozhodnutí.⁸ Obecně má participace tři podmínky. První je rozumová schopnost dítěte utvořit si vlastní názor, další je věk dítěte a jako poslední je to zralost dítěte.⁹

1.1. Vysvětlení pojmu

Pokud se podíváme do slovníku cizích slov, zjistíme, že slovo participace pochází z latinského slova *partem capere* a znamená mít podíl, účast nebo účastenství. Od tohoto výkladu se také odvíjí vysvětlení pojmu PPD. Vysvětlení tohoto pojmu nenajdeme ale v žádné zákonné úpravě. Je tedy nutné podívat se do komentářů k občanskému zákoníku. Ptáček upravuje participaci jako „*možnost mít vliv na rozhodování ve veřejných i soukromých procesech jednání.*“¹⁰ Hrušáková a Westphalová vysvětlují pojem více podrobněji a podle nich „*participační právo zaručuje, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají, a umožňuje mu (být jen do určité míry) vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, poručníkovi či případně ke koliznímu opatrovníkovi.*“¹¹

Podle UNICEF je participační právo „*právo vyjádřit svobodně své názory a mít slovo ve všech věcech, které se týkají jejich sociálního, ekonomického, náboženského, kulturního a politického života. Zahrnují právo vyjádřit názory a být slyšeno, právo být informováno a svobodu sdružování.*“¹²

Podle Kovářové je možné PPD definovat „*jako snahu společnosti o přijetí dítěte jako svébytného jedince a pochopení společnosti, že o dítěti samotném nemohou rozhodovat jen třetí osoby, bez ohledu na skutečnost, že by těmito osobami byly osoby dítě milující, tedy rodiče či zákonní zástupci*“¹³ a „*účast dítěte při rozhodování*

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 25.

⁷ BOSISIO, Roberta. International Journal of Children's Rights Children's Right to Be Heard: What Children Think. *International Journal of Children's Rights*, 2012, roč. 20, č. 1, s. 144 [online]. [cit. 26. února 2020]. Dostupné na <<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,url,uid&db=edshol&AN=edshol.hein.journals.intjchrb20.12&lang=cs&site=eds-live&authtype=shib&custid=s7108593>>.

⁸ HRUŠÁKOVÁ: *Rodinné právo*, s. 36-37.

⁹ PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1413 (§ 867).

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 854 (§ 867).

¹² RADVANOVÁ: *Rodina a dítě...*, s. 36.

¹³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 9, s. 2.

o jeho věcech, které se dítěte přímo i zprostředkované týkají.“¹⁴ Toto nerovné postavení nemusí ale být pouze ke vztahu k rodičům či poručníkovi, může se také jednat o postavení vůči třetím osobám, škole či ke státu a státním orgánům.¹⁵

Všechny tyto definice jsou si podobné a nenajdeme mezi nimi zásadní rozdíly. PPD jsou tedy taková práva, která dítěti zaručují možnost podílet se na rozhodování o jeho věcech, a to ať se jedná o rozhodování rodičů (tj. bez ingerence veřejné moci) nebo naopak o řízení před jakýmkoliv orgánem veřejné moci. Potřeba přiznat dítěti taková práva tedy vznikla proto, že si zákonodárci uvědomili, že dítě je oproti dospělým v nerovném postavení, které by mělo být vyrovnáno. Svoji roli také sehrál fakt, že soudy se čím dál častěji setkávaly s dětmi v rámci soudního řízení, protože počet rodičovských konfliktů a rozpadajících se vztahů roste.¹⁶

1.2. Prameny participačních práv dítěte

1.2.1. Mezinárodní prameny práva

Základním dokumentem na mezinárodním poli je ÚPD, která byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 a ratifikovalo ji 196 států. Jedná se o první zakotvení PPD vůbec, protože do této doby se právní úprava zabývala pouze péčí o děti a jejich ochranou, ale nepřiznávala dětem žádná participační práva.¹⁷ Na základě čl. 43 Úmluvy je založen Výbor pro práva dítěte OSN, který kontroluje dodržování ÚPD.

Bývalá ČSFR ÚPD podepsala dne 30. září 1990 a ratifikační listina byla uložena v depozitáři 7. ledna 1991.¹⁸ Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb. ČR je smluvní stranou od okamžiku svého vzniku 1. ledna 1993, protože na základě čl. 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů, ČR převzala mezinárodní závazky ČSFR. V ČR sleduje a vyhodnocuje plnění závazků z ÚPD od roku 1998 zmocněnec vlády pro lidská práva a Rada vlády ČR pro lidská práva.¹⁹ ČR se zavázala,

¹⁴ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 2.

¹⁵ RADVANOVA: *Rodina a dítě...*, s. 37.

¹⁶ KAPITÁN, Zdeněk. Participační práva dětí v praxi českého systému právní ochrany dětí, zejména justice. In JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská ke dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016, s. 83

¹⁷ Jednalo se například o Deklaraci práv dítěte (Ženevská deklarace) ze dne 26. 9. 1924 nebo o Deklaraci práv dítěte ze dne 20. 11. 1959.

¹⁸ Informace o státech, které jsou signatářskými státy, se nachází zde: UNITED NATIONS TREATY COLLECTION. *Convention on the Rights of the Child* [online]. treaties.un.org, nevedeno [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en#7>.

¹⁹ VLÁDA ČR. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. Vláda.cz, 3. října 2008 [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>>.

že každých 5 let bude Výboru podávat zprávu o tom, jak jsou v ČR naplňována lidská práva a jaký je stav dětské populace.²⁰

Dalším dokumentem, ve kterém jsou PPD zakotveny, je Evropská úmluva o výkonu práv dětí (dále jen „ÚVPD“ nebo „Evropská úmluva“). Evropská úmluva byla přijata 25. ledna 1996 ve Štrasburku a ČR ji podepsala 26. dubna 2000. V ČR je publikována v předpise č. 54/2001 Sb. m. s. ÚVPD podrobněji upravuje výkon PPD, které jsou uvedeny v ÚPD. Evropská úmluva vstoupila v platnost na základě svého čl. 21 odst. 3 dne 1. července 2000. Pro ČR vstoupila v platnost podle odstavce 4 téhož článku dne 1. července 2001.

1.2.2. Unijní prameny práva

Základním unijním pramenem upravující PPD je Listina základních práv a svobod Evropské unie (dále jen „LZPS EU“). Listina byla původně vyhlášena již 7. prosince 2002 jako nezávazný dokument, právní závaznost ale získala až 1. prosince 2009, vstupem Lisabonské smlouvy v platnost.²¹ LZPS EU ale upravuje omezení své působnosti. Ve svém čl. 54 uvádí, že je v první řadě určena orgánům, institucím a jiným subjektům Evropské unie. Pro členské státy EU je určena pouze v případech, kdy uplatňují právo EU, nikoliv tedy tehdy když aplikují čistě vnitrostátní předpis. Práva, která jsou v LZPS EU zakotvena, mají tedy „čistě akcesorickou povahu.“²²

Dalším významným pramenem unijního práva je Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) č. 1347/2000. Toto Nařízení upravuje pouze procesní rovinu PPD v oblasti rodičovské odpovědnosti.²³

1.2.3. Vnitrostátní prameny práva

Jelikož je ČR smluvní stranou výše uvedených mezinárodních právních předpisů, musí ve vnitrostátních právních předpisech reflektovat jejich požadavky.

Na ústavní úrovni upravuje základ pro PPD čl. 96 odst. 1 Ústavy²⁴, který stanoví, že „všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.“ Listina základních práv a svobod²⁵ (dále jen „LZPS“) zakotvuje ochranu rodiny v čl. 32, který zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Rovnoprávnost účastníků řízení zaručuje i čl. 37 odst. 3 LZPS. Dále pak čl. 38 odst. 1 LZPS

²⁰ UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. unicef.cz, nevedeno [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete?gclid=EA1aIQobChMIjrnk4Db5wIVjLHtCh1pWQCB EAAAYASAAEgIIMfD_BwE>.

²¹ EUROSOP. *Listina základních práv EU*. [online]. Euroskop.cz, nevedeno [cit. 28. února 2020]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/204/sekce/listina-zakladnich-prav-eu/>>.

²² RADVANOVÁ: *Rodina a dítě...*, s. 40.

²³ Tamtéž, s. 41.

²⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

stanoví, že „každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.“

Hlavní hmotněprávní zakotvení PPD nalezneme občanském zákoníku. Ten upravuje PPD jednak v řízení před soudem a jednak i (podle § 875 odst. 2) ve vztahu dítěte k rodičům. Právo dítěte vyjadřovat svůj názor a právo na informace má dítě i podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZSPOD**“). Dopadá na všechny případy, kdy se dítě dostane do kontaktů s OSPOD nebo dalšími orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu.²⁶

Zapojení dítěte do řízení je zakotveno i v procesněprávních předpisech. OSŘ ukládá v ustanovení § 100 odst. 3 soudu povinnost, aby postupoval tak, aby byl zjištěn názor dítěte. V zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZŘS**“) upravuje právo nezletilého získat potřebné informace ustanovení § 20 odst. 4. Vedle soukromoprávních právních předpisů upravuje PPD i veřejnoprávní předpis. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů v ustanovení § 29 odst. 4 upravuje právo na zjištění jeho názoru dítěte.

1.3. Právně nezávazný materiál ovlivňující podobu PPD

Výbor ministrů Rady Evropy (dále jen „**Výbor ministrů**“) přijal 17. listopadu 2010 Pokyny o justici vstřícné k dětem (dále jen „**Pokyny**“) a důvodovou zprávu k Pokynům. Nejedná se sice o právně závazný materiál, ale díky těmto Pokynům je blíže upraveno, jak mají orgány veřejné moci k dítěti přistupovat.²⁷ Všechny členské státy Rady Evropy tyto Pokyny přijaly, proto by je všechny státy měly dodržovat.²⁸ Jedná se o soubor pravidel, která mají za cíl usnadnit dítěti postavení jakožto účastníka ve všech řízeních, která se ho týkají, a ve všech postavení, do kterých se dítě může dostat.²⁹ Nemusí se tedy jednat pouze o řízení, ve kterých dítě vystupuje jako účastník a v nichž soud rozhoduje o rodinné situaci, ale orgány je mají aplikovat vždycky, když se dítě dostane do prostředí justice, ať už jako svědek, oběť či pachatel.³⁰ Výbor ministrů ihned na začátku zdůrazňuje základní principy, na kterých by měla justice stát. Jedná se například o to, že „justice přistupuje ke dětem důstojně, s respektem, s péčí a spravedlivě. Je přístupná, srozumitelná a spolehlivá.“³¹

²⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 53 (§ 8).

²⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8 [online databáze]. [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: [databáze Beck-online.cz](https://databaze.beck-online.cz).

²⁸ WESTPHALOVÁ, ROGALEWICZOVÁ: *Práva dítěte v rodičovském konfliktu*.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 8 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806a452e>.

Dále justice dbá na to, aby naslouchala dětem, neporušovala jejich práva, brala jejich názory vážně a má chránit zájmy i malých dětí.³²

³² *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 8 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

2. Právo dítěte být informováno

Právo dítěte být informováno je nejnižší úroveň PPD a jeho naplnění je základním předpokladem pro správnou realizaci ostatních PPD. Případ, ve kterém je dítě pouze informováno, představuje nejmenší možné zapojení dítěte do řízení, jehož průběh a výsledek se dotýká jeho samotného a jeho práv.³³ Je totiž nutné, aby se dítě samo mohlo nejprve v případě zorientovat a mohlo si na danou záležitost vytvořit vlastní názor, ale bez vstupních informací nemůže proces vytváření vlastního názoru dítěte ani začít.

2.1. Mezinárodní zakotvení

Na mezinárodní úrovni upravuje právo dítěte být informováno ÚVPD. Podle čl. 3 ÚVPD „*dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručena následující práva nebo bude mít možnost se těchto práv domáhat: a) dostávat příslušné informace [...], c) být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí.*“ Tomuto právu dítěte pak odpovídají povinnosti soudních orgánů, které vystupují v řízení, a povinnosti zástupců dítěte. Ustanovení čl. 6 ÚVPD ukládá povinnost soudním orgánům zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace. Ustanovení čl. 10 ÚVPD upravuje povinnosti zástupců dítěte. Zástupce je povinen poskytovat dítěti příslušné informace společně s vysvětlením, jaké důsledky pro něj rozhodnutí bude mít, ať už soud rozhodne jakkoliv.

Ve všech zmíněných člancích ÚVPD se objevuje zvláštní podmínka pro zapojení dítěte do řízení. Na rozdíl od ÚPD totiž ÚVPD podmiňuje aktivní zapojení dítěte do řízení jeho schopností chápat řešenou situaci. Jelikož není možné říci, že každé dítě nabyde schopnost chápat svou situaci řešenou před orgánem veřejné moci v určitém věku, je na orgánech, které danou situaci řeší, aby si schopnost každého dítěte jednotlivě zodpovědně posoudily a podle výsledku tohoto posouzení dítě do řízení adekvátně zapojily. V případě analyzovaného práva na informace to znamená, že tyto orgány jsou dítěti povinny poskytnout takové informace, které vzhledem ke své vyspělosti je dítě schopno nejen přijmout, ale jim i porozumět a na jejich základě zaujmout k řešenému situací postoj. Podmínky, kdy musí příslušné orgány toto posouzení provést, jsou dané vnitrostátní právní úpravou, která je popsána níže.³⁴

Všemi články ÚVPD se také prolíná pojem „*příslušné informace*“. ÚVPD tento pojem v článku 2 písm. d) zavedl jako legislativní zkratku a dále ho vysvětluje. Příslušnými informacemi jsou podle uvedeného ustanovení chápány informace, „*které jsou vhodné vzhledem ke věku a chápání dítěte a které jsou mu poskytovány v zájmu umožnit mu plný výkon jeho práv a jejichž poskytnutí není na újmu blaha dítěte*“. Tato

³³ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, [online databáze]. [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: [databáze Beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

³⁴ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

definice nám pomáhá i ve vnitrostátním právu, protože si můžeme pomoci právě s vysvětlením pojmu příslušné informace při hledání, co všechno spadá pod pojem „*potřebné informace*“, který používá ustanovení § 867 odst. 1 NOZ.

2.2. Vnitrostátní zakotvení

Vnitrostátní právní úprava reaguje na výše popsané mezinárodní standardy, ke kterým se ČR hlásí, na vícero místech, tj. nejen v rámci jednoho zákona, ale dokonce v několika zákonech současně. Z tohoto faktu podle mého názoru vyplývá, že zákonodárce klade na právo dítěte být informováno, laicky řečeno „*vědět, co se s ním děje a proč*“, velký důraz a snaží se zajistit dostatečný přísun informací k dítěti z většího počtu zdrojů. Těmito zdroji jsou vedle rodičů, resp. zákonných zástupců, také kolizní opatrovník a soud, který musí v rámci řízení zajistit, aby jeho postupem bylo naplněno právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 38 odst. 2 LZPS, za jehož součást lze chápat i právo dítěte na informace.

V NOZ bylo poprvé v českém právním řádu výslovně zakotveno oprávnění dítěte vyžadovat od soudu informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor, nicméně už před účinností občanského zákoníku povinnost poskytovat dítěti informace české soudy měly, a to díky zakotvení v ÚVPD, která již tehdy tvořila součást našeho ústavního pořádku.³⁵ V ustanovení § 867 NOZ je zakotvena povinnost soudu před rozhodnutím, které se dotýká zájmů dítěte, poskytnout dítěti potřebné informace k vytvoření jeho vlastního názoru, který poté může soudu sdělit. Pokud soud zjistí, že dítě není schopné informaci náležitě přijmout, informuje toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. Právo na informace ale dítě nemá jen v případě, že o něm rozhoduje soud, ale i v případě že o nějaké záležitosti, která se dítěte dotýká, rozhodují jeho rodiče v rámci jejich rodičovské odpovědnosti. Nejedná se tedy pouze o soudní řízení, ale i o jiné případy v rámci výchovy dítěte. Toto právo blíže upravuje § 875 NOZ. Rodiče by v rámci výchovy dítěte měli brát v potaz, že dítě není pouze pasivní objekt, ale že by mělo mít možnost aktivně se podílet na rozhodování o sobě.³⁶ Nemělo být to být chápáno jako přenášení odpovědnosti na dítě, ale je nutné chápat to jako jednu z možností, jak se dítě může účastnit na rozhodování podle jeho věku a rozumové a volní vyspělosti.³⁷ Vyvratitelnou domněnku o věku dítěte zakotvenou v § 867 NOZ blíže rozebírám v kapitole 3.2, nicméně zjištěné závěry v kapitole 3.2 se uplatní i u práva dítěte být informováno.

³⁵ PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1412 (§ 867).

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 894 (§ 875).

³⁷ Tamtéž.

Podle ustanovení § 8 odst. 3 ZSPOD má dítě právo požadovat informace o obsahu a následcích rozhodnutí i od orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Toto zakotvení reflektuje mezinárodní požadavky ÚVPD, která upravuje ve svém čl. 10 povinnosti zástupců dítěte. OSPOD má povinnost poskytnout informace a vysvětlení v takovém rozsahu, v jakém se týkají dítěte.³⁸ Informace musí OSPOD poskytovat přiměřeně k rozumovým schopnostem dítěte a musí zvolit vhodný způsob informování, aby sdělovanou informací dokázalo dítě pochopit. Z komentáře k ZSPOD ale bohužel vyplývá, že OSPOD tuto svoji informační povinnost v souvislosti se soudním řízením ve většině případů neplní, protože se jen zřídkakdy potkají jeho úředníci s dítětem dříve než v soudní síni. Po vydání rozhodnutí už většinou v kontaktu s rodinou, a tedy ani dítětem, nebývají.³⁹

V procesním předpise je toto právo upraveno v § 20 odst. 4 ZŘS. Jmenované ustanovení ukládá soudu, aby postupoval tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení. Současné má být nezletilý informován o možných důsledcích vyhovění jeho názoru i o důsledcích soudního rozhodnutí obecně. Novelou č. 296/2017 Sb. bylo toto ustanovení doplněno o to, že obdobnou povinnost má i zákonný zástupce nebo opatrovník nezletilého. Podle důvodové zprávy k této novele se tímto měly do vnitrostátní právní úpravy promítnout požadavky čl. 10 ÚVPD, protože ve vnitrostátní právní úpravě do té doby chybělo zakotvení povinností pro zástupce dítěte, které je účastníkem řízení.⁴⁰

Jak vyplývá z výše uvedeného, právo na informace má dítě vůči rodičům, opatrovníku i soudu a OSPOD. ÚS upozorňuje, že je sice povinnost informovat dítě o řízení stanovena rodičům a jeho zástupcům, ale soud se nemůže spoléhat na to, že rodiče nebo zástupce tuto svoji povinnost splnili. Je to právě obecný soud, který je odpovědný za to, že se k dítěti dostanou relevantní informace. Soud tedy nemůže rezignovat na tuto svoji povinnost jen proto, že zákon ukládá tuto povinnost na více místech a dítě mělo být o celé záležitosti informováno již podstatně dříve, než došlo k samotnému soudnímu jednání.⁴¹ Rogalewiczová má za to, že jako první by měli dítěti poskytnout informace o probíhajícím řízení rodiče.⁴² S tímto tvrzením souhlasím, protože se domnívám, že jsou to právě rodiče, kteří tráví s dětmi nejvíce času, vychovávají je, mají k dítěti nejužší vztah a jsou to také většinou oni, kvůli kterým se dítě vůbec v soudním řízením

³⁸ KAVALÍR, Jakub. Ústavní soud k činnosti OSPOD při zastupování nezletilých dětí. *Právo a rodina*, 2014, č. 8, s. 1.

³⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 57 (§ 8).

⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 296/2017 Dz [online] [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na: databáze beck-online.cz.

⁴¹ Nález ÚS ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

⁴² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 3, s. 1.

ocitně. Pokud se stane, že rodiče neví, jak danou situaci dítěti vysvětlit, nebo nastalé situaci sami dobře nerozumí, měl by dítěti informace poskytnout kolizní opatrovník, nejčastěji OSPOD nebo přímo soud. Luňáčková ale upozorňuje, že někdy může být fakt, že rodiče s dítětem už o dané situaci hovořili, brán negativně. Soud se může domnívat, že rodiče se snažili dítě nějakým způsobem ovlivnit, což není vhodné.⁴³

Informace by měly být dítěti poskytnuty v dostatečném množství a „v podobě, hloubce a formě odpovídající jeho věku a stupni vyzrálosti.“⁴⁴ Informační povinnost soudu ale není omezená a je třeba vzít v potaz i zásadu nejlepšího zájmu dítěte.⁴⁵ Je důležité zmínit, že soud musí pečlivě zvážit, jaké informace dítěti poskytne a jakou formu poskytnutí zvolí, popř. i to, jaká slova při tom použije, protože „odpovědnost za realizaci tohoto práva nesou soudy.“⁴⁶ Podle důvodové zprávy k § 867 NOZ „se dítěti musí dostat relevantní informace, tj. informace kvantitou a kvalitou dostačující k tomu, aby si dítě, o němž má být rozhodováno a které je třeba před tímto rozhodnutím vyslechnout, mohlo vytvořit vlastní (informovaný) názor (o dané záležitosti) a tento názor (decizivnímu orgánu) sdělit.“⁴⁷

Je důležité si uvědomit, že se nejedná pouze o jednorázové informování dítěte. Dítě by mělo dostat informace před zahájením řízení. Rodiče by mu měli říct, že nějaké řízení vůbec bude probíhat a čeho se bude týkat, a měli by ho informovat o celkové situaci v rodině. Existují ale i skutečnosti, které by se dítěti sdělovat neměly. Jedná se například o detaily toho, proč se rodiče rozcházejí, v čem přesně si nerozuměli, nebo přibližování dětem skutečnosti ze svého vztahu.⁴⁸ Také by mělo být seznámeno s důvodem, proč se tento problém bude řešit u soudu.⁴⁹

Další informace by měly být dítěti poskytnuty v průběhu řízení. Dítě by mělo získat informace, že je řízení zahájeno a že soud bude zjišťovat jeho názor pro potřeby soudního řízení.⁵⁰ Děti také často neví, že jsou zastoupeny kolizním opatrovníkem a že se na něj mohou obrátit a kolizní opatrovník by jim měl pomoci.⁵¹ Ohledně zjišťování jeho názoru musí být dítě informováno, že má právo se k věci vyjádřit, že soud se jeho názorem bude zabývat, ale i tom, že soud jeho názoru nemusí vyhovět. Jako problematické se jeví informování o tom, jaké dopady

⁴³ LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Názor dítěte z pohledu účastníka soudního řízení v opatrovnické věci. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 1.

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 854 (§ 867).

⁴⁵ PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1413 (§ 867).

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 854 (§ 867).

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. č. 89/2012 Dz, Zvláštní část - § 867 [online] [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na: databáze beck-online.cz.

⁴⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu (1). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 20.

⁴⁹ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

⁵⁰ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 2.

⁵¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu (2). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 9, s. 14.

mohou mít různé varianty rozhodnutí v soudním řízení, protože rodiče mohou při poskytování této informace dítě ovlivňovat nebo zastrášovat.⁵² V tomto případě je vhodnější, aby dítě s různými variantami seznamoval spíše kolizní opatrovník.⁵³ Vydáním rozhodnutí ale informační povinnost povinných subjektů nekončí. Na konci řízení musí být dítěti sděleno, jak soud rozhodl, jak do svého rozhodnutí zohlednil jeho názor a proč jeho přáním bylo či nebylo vyhověno.⁵⁴

2.3. Rozhodovací praxe Ústavního soudu

ÚS se k problematice PPD vyjadřuje opakovaně. Přímo právem dítěte být informováno ohledně probíhajícího řízení se detailně zabývá náleze ze dne 15. května 2018 sp. zn. II. ÚS 725/18, který považují za stěžejní a níže proto uvádím vedle právních závěrů z něj vyplývajících i stručný popis skutkového stavu.

V tomto případě soud neshledal porušení ústavního práva stěžovatelky (dále též „matka“), ale konstatoval porušení ústavně zaručeného práva nezletilé dívky, která byla vedlejší účastnice řízení, protože *„zjistí-li tak Ústavní soud, že v přezkoumávaném řízení před obecnými soudy došlo k porušení ústavně zaručených práv dítěte, jehož se řízení týkalo, je v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte povinen zasáhnout.“*⁵⁵ Nezletilá byla účastnicí ve sporu rodičů o nahrazení nesouhlasného stanoviska její matky s provedením povinného očkování. Nezletilá si očkování nepřála a nesouhlasila s tím, aby soud nahradil nesouhlas její matky. Jednání u okresního soudu se nezletilá nezúčastnila, ale soudce provedl s nezletilou pohovor, který trval 25 minut a týkal se názorů nezletilé na očkování, jejích zájmů a cestování. Okresní soud svým rozsudkem nahradil nesouhlasné matčino stanovisko. V odůvodnění pak konstatoval, že nezletilá, které v té době bylo 11 let, nemůže tento problém ještě pochopit a pouze přebírá názory své matky, která si myslí, že pro ni očkování není vhodné. Krajský soud poté potvrdil rozsudek okresního soudu. Matka nezletilé se proto obrátila se svoji ústavní stížností na ÚS.

ÚS zjistil, že obecné soudy dostatečně nenaplnily právo dítěte být informováno a zapojeno do řízení. Podle ÚS *„bylo s nezletilou zacházeno spíše jako se s pouhým zdrojem informací než jako s plnohodnotným účastníkem a aktérem řízení.“*⁵⁶ Sama nezletilá připustila, že jí přišlo, jako by u soudu vůbec nebyla a nikdo se nezajímal o to, co říká. Nezletilou nikdo neseznámil s vedeným řízením, nebylo jí sděleno, proč se řízení vede, proč je její názor důležitý, jaká má v řízení práva a nebylo jí vysvětleno, jak soud rozhodl a proč a jak bylo naloženo s jejím názorem. V tomto spatřil ÚS porušení participačního práva nezletilé a konstatoval, že *„pokud je dítě způsobilé a v konkrétním případě*

⁵² ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 2.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Nález ÚS ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18.

⁵⁵ Tamtéž, bod 25.

⁵⁶ Tamtéž, bod 53.

není rozporné s jeho nejlepším zájmem, aby bylo vyslechnuto přímo soudem (soudcem) v rámci zjišťování názoru dítěte, pak zásadně není důvodu, aby následně nebylo zpraveno přímo soudem též o výsledku řízení, včetně zhodnocení názoru a zájmu dítěte i důsledků rozhodnutí pro dítě (ledaže by to bylo v rozporu s jeho nejlepším zájmem).⁶⁷ Opět zdůrazňuje, že soud nemůže rezignovat na svoji povinnost pouze proto, že je tato povinnost stanovena i rodičům a zástupcům dítěte. Pokud nastane situace, že rodiče v rámci soudního řízení stojí proti sobě a každý z nich má jiný názor, o to spíš by měl soud jako nezávislý a nestranný orgán poskytnout požadované informace dítěti sám.⁵⁸

Za zmínku určitě také stojí osobní dopis ústavní soudkyně Kateřiny Šimáčkové, který po vydání výše zmíněného nálezu napsala nezletilé dívce, která měla pocit, že ji soud dostatečně neinformoval. V tomto dopisu ji srozumitelně, tj. adekvátně jejímu věku a rozumové vyspělosti informovala o výsledku jednání ÚS.⁵⁹ Podle mého názoru je tento přístup dobrým příkladem adekvátního poskytnutí informace dítěti soudcem.

⁵⁷ Nález ÚS ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18, bod 57.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ ÚSTAVNÍ SOUD. *Očkovací povinnost a participační práva dítěte ve sporu rodičů o jeho očkování* [online]. usoud.cz, 30. října 2018 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.usoud.cz/aktualne/ockovaci-povinnost-a-participacni-prava-ditete-ve-sporu-rodicu-o-jeho-ockovani/>>. Srov. s KOZELKA, Petr. *Soudy mají s dětmi mluvit, rozhodl ÚS* [online]. Novinky.cz, 3. listopadu 2018 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/soudy-maji-s-detmi-mluvit-rozhodl-us-40252060>>.

3. Právo dítěte vyjádřit svůj názor a právo být slyšeno

3.1. Mezinárodní zakotvení

Druhou úrovní PPD je právo dítěte vyjádřit svůj názor a být slyšeno, které je zakotveno na mezinárodní úrovni je čl. 12 ÚPD. O důležitosti tohoto článku svědčí fakt, že Výbor OSN ho označil za jeden ze čtyř základních principů vedle nejlepšího zájmu dítěte, práva na život a zákazu diskriminace.⁶⁰ Tento článek stanoví, že „*státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej týkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (odst. 1). Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej týká, a to buď přímo a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství (odst. 2).*“ Odstavec 1 zavazuje smluvní strany k tomu, aby poskytly dítěti prostor pro vyjádření názoru a věnovaly mu patřičnou pozornost. Aby státy mohly tento závazek uskutečnit, je třeba aby byla splněna dvě kritéria: 1) *schopnost dítěte formulovat svůj názor* a 2) *státy mají tomuto názoru věnovat patřičnou pozornost s ohledem na věk a úroveň dítěte*. Tato kritéria ale není možné objektivizovat, jelikož úroveň vyspělosti dítěte je u každého z nich různá, tudíž i naplnění posuzovaných kritérií musí být posuzováno případ od případu. ÚPD vedle toho také v ustanovení čl. 12 odst. 2 výslovně předpokládá, že státy samy budou procesní pravidla zjišťování názoru dítěte regulovat samostatně. Nezáleží tak na tom, jaký způsob zajištění PPD jednotlivé státy zvolí, ale vždy budou muset být zvoleným způsobem zjišťování naplněna výše uvedená kritéria.⁶¹

Dalším důležitým ustanovením je článek 3 odst. 1 ÚPD, jelikož se uplatní skrze všechna PPD, který stanoví, že „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.*“ Nejlepší zájem dítěte je hojně skloňovaným kritériem ve všech situacích, které se týkají dětí. Všechny orgány by měly brát na dítě zvláštní ohled a za každé situace by měly hledat to, co je pro dítě nejlepší. Výbor OSN sám říká, že články 3 odst. 1 a čl. 12 ÚPD se vzájemně doplňují, jsou na sobě závislé a jeden bez druhého by nemohl existovat.⁶² Dalo by se tedy říct, že nejlepší zájem

⁶⁰ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General comment No. 12 (2009) The right of the child to be heard* [online]. 20. července 2009, CRC/C/GC/12, s. 6 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>>.

⁶¹ KAPITÁN, Zdeněk. *Participační práva dětí v praxi českého systému právní ochrany dětí, zejména justice*. In JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská ke dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016, s. 81.

⁶² COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 6.

dítě upravuje cíl, kterého by jakýkoliv orgán měl dosáhnout, a čl. 12 mu pomáhá v tom, že poskytuje způsob, jak tohoto cíle dosáhnout.⁶³

Vedle ÚPD také ÚVPD upravuje právo na vyjádření názoru v řízení. Systematicky se právo dítěte vyjádřit názor v řízení a právo dítěte být informováno, které jsem analyzovala v předcházející kapitole, nachází ve stejných ustanoveních ÚVPD. Podle čl. 3 ÚVPD má dítě zaručeno právo být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor a v případě nenaplnění těchto práv má právo se jich domáhat. Pro toto právo také platí, že dítě musí mít podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci. Tomuto právu také odpovídají povinnosti soudu a povinnosti zástupců dítěte. Článek 6 ÚVPD ukládá povinnost soudním orgánům zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace, vyslechnout dítě, je-li to třeba i neverejně, a to buď přímo, nebo prostřednictvím jiného subjektu, a umožnit dítěti vyjádřit svůj názor a vzít tento názor náležitě v úvahu. Povinností zástupce dítěte je podle čl. 10 ÚVPD je zjistit názor dítěte a zprostředkovat je soudnímu orgánu.

3.1.1. Podmínky pro právo dítěte být slyšeno podle čl. 12 ÚPD

Ustanovení čl. 12 ÚPD obsahuje podmínky, které je nutné dodržet, aby bylo právo dítěte být slyšeno naplňováno.

Za prvé je nutné zhodnotit, jestli je dítě schopno formulovat svůj názor. Státy by na tuto podmínku neměly nahlížet jako na omezení. Měly by a priori předpokládat, že dítě je schopno vyjádřit svůj názor. Nemělo by to být samo dítě, které bude státní orgány přesvědčovat, že je schopné formulovat svůj názor.⁶⁴ Státy mají u každého dítěte aktivně zjišťovat, jestli je vzhledem ke své individuální osobnosti a jeho momentální životní situaci, schopno si svůj názor vytvořit.⁶⁵ Musí si nejprve ověřit, jestli má dítě vůbec možnost, mít nějaké povědomí o dané otázce, ale to neznamená, že musí mít představu a vědomosti o všech problémech, kterým čelí.⁶⁶ Výbor OSN ve svém Obecném komentáři přímo odrazuje smluvní strany, aby si do své vnitrostátní právní úpravy zakotvily přesnou věkovou hranici, jež by dítě nedosahující této hranice omezila v možnosti být slyšeno.⁶⁷ Výzkumy zmíněné v Obecném komentáři ukazují, že dítě je schopno vyjádřit svoje názory již od nejmladšího věku, i přesto, že je ještě neumí říct verbálně. Podle čl. 12 ÚPD by tedy

⁶³ PTÁČEK, Lubomír. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1412 (§ 867).

⁶⁴ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 9.

⁶⁵ KAPITÁN, Zdeněk. Participační práva dětí v praxi českého systému právní ochrany dětí, zejména justice. In JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská k dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016, s. 82-83.

⁶⁶ LUCKER-BABEL, Marie-francoise. International Journal of Children's Rights The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child. *International Journal of Children's Rights*, 1995, roč. 3, 3 & 4, s. 397 [online]. [cit. 1. února 2020]. Dostupné na <<https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/intjchr3&i=399>>.

⁶⁷ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 9.

„státy měly brát v potaz i jiný než jen pro jednání s orgány typické slovní vyjádření jejich účastníků.“⁶⁸ V případě dětí se může jednat například i o „ne zcela typické formy komunikace jako dětská hra, řeč těla, výrazy v obličejí, výtvarný projev, díky kterým i velmi malé děti mohou ukázat, jestli danému problému rozumějí a jaká je jejich volba či co preferují.“⁶⁹ Toto právo by měly mít i postižené a jinak znevýhodněné děti, pro které je vyjádření názoru z nějakého důvodu problematické. Pro takové děti je nutné mít „speciální vybavení, které by usnadnilo vyjádření jejich názoru, nebo dát takovým dětem možnost používat jakýkoliv způsob komunikace, díky kterému by mohly svůj názor vyjádřit“.⁷⁰

Za druhé je to právo názor vyjádřit svobodně. To znamená, že by dítě nemělo být slyšeno pod tlakem, v žádném případě by s ním nemělo být manipulováno a žádné dítě by nemělo být diskriminováno, a to nejen vzhledem k jeho věku, ale obecně at' už přímo či nepřímo.⁷¹ Výbor OSN státům přímo doporučuje, aby dítě nevyslychali častěji, než je nutné, protože slyšení je pro dítě náročné a může to na něj mít traumatizující vliv. U této podmínky je také důležité zdůraznit, že se jedná o právo, nikoliv o povinnost, to znamená, že je na dítěti, jestli bude chtít vyjádřit svůj názor.⁷² Pokud ho nebude chtít samo vyjádřit, pak je nutné i toto jeho rozhodnutí respektovat a k ničemu ho nenutit. K tomu, aby dítě mohlo názor vyjádřit svobodně, je důležité, aby mělo dostatečné informace, což bylo předmětem analýzy v předešlé kapitole.

Třetí podmínka stanoví, že dítě má právo vyjádřit svůj názor ve všech situacích, které se ho týkají. Podle Výboru OSN musí být dítě vyslyšeno vždy, když se ho předmět jednání týká. Kdykoliv tedy „projednávaná věc dítě ovlivňuje a dítě je schopno se vyjádřit, pak by jim měl stát umožnit, aby bylo slyšeno.“⁷³ Nejedná se ale pouze o formální procesy, ale i o běžné každodenní situace, k nimž by se děti měly vyjadřovat.⁷⁴ Nelze taxativně stanovit, při kterých jednáních má být dítě vyslyšeno a při kterých ne.⁷⁵ V krátkosti si lze načrtnout dva zcela odlišné případy řešené v rámci civilního práva, jejichž rozhodnutí zásadně ovlivní život dítěte přitom v jednom bude názor dítěte o dost méně relevantní pro rozhodnutí soudu, zatímco v druhém bude tvořit jeden z důležitých argumentů v rozhodnutí.

Zástupce první výše zmíněné kategorie případů může podle mého názoru být například o řízení o určení výživného pro dítě. Je to řízení, které se dítěte týká, dítě v něm vystupuje, dokonce je věřitelem soudem přiznaného výživného, ale at' je dítěti 5 let nebo 15 let, jeho názor bude pouze komplementárním argumentem při rozhodnutí. Mladší dítě totiž zcela přirozeně nemůže mít

⁶⁸ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 9.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ KAPITÁN, Zdeněk. Participační práva dětí v praxi českého systému právní ochrany dětí, zejména justice. In JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská k dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016, s. 83.

⁷² COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 10.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ KAPITÁN, Zdeněk. Participační práva dětí v praxi českého systému právní ochrany dětí, zejména justice. In JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská k dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016, s. 83.

⁷⁵ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 9-10.

představu, jaké množství finančních prostředků je pro jeho celkovou výživu měsíčně nutné mít, a to ani v případech, kdy chodí s rodiči pravidelně nakupovat, jelikož při takových návštěvách není jeho hlavní činností zkoumání cen nakupovaného zboží. Zejména dospívající děti si naopak hodnotu peněz již zcela určitě uvědomují a dokáží soudu popsat kolik peněz by si na svou výživu představovaly, ačkoliv je v takovém případě na místě, aby soud dítěti vysvětlil, že výživné není jen kapesné dítěte, ale hradí se z něj především náklady na bydlení, stravu, vzdělání a ošacení, příp. spoření. Nakonec hraje nejdůležitější roli v rozhodování o výživném finanční situace rodičů, která může být zcela odlišná od toho, jak se jeví navenek a jak ji dítě vnímá.

Opačná situace je například v řízení o péči o dítě nebo o jeho styku s příbuznými, jelikož tímto rozhodnutím bude další život dítěte také velmi ovlivněn, ale na jeho názoru záleží víc než na ostatních argumentech pro rozhodnutí, jelikož je to právě dítě, které na základě rozhodnutí soudu bude muset s tím čím oním člověk trávit vymezený čas a přijímat jeho péči, přičemž výrokem soudu označené osoby mají právo toto rozhodnutí také vymáhat, pokud podle něj není ve skutečnosti postupováno. Zejména proto má být názor dítěte zjištěn a má být soudem brán v úvahu při jeho rozhodování.⁷⁶ Na tomto místě bych ráda zmínila výzkum Roberty Bosisia, podle které mají stejný názor i samotné děti. Roberta Bosisio se ve svém výzkumu zabývala tím, co si samy děti myslí o právu být slyšeny.⁷⁷ Sto dvaceti dětem mezi dvanácti a patnácti lety položila otázku, jestli si myslí, že by dívka jménem Chiara měla v řízení o rozvodu svých rodičů mít právo říct, se kterým z rodičů chce žít. Kromě osmi respondentů všichni odpověděli, že by toto právo mít měla, protože je to její život, protože to bude ona, kdo s jedním z nich bude muset žít nebo proto, že soudce by neměl rozhodovat o tom, s kým se Chiara cítí lépe.⁷⁸

Jelikož ÚPD nedopadá pouze na civilní řízení, případem, kde je názor dítěte zcela irrelevantní je pak například trestní řízení s matkou dítěte, které pokud skončí uznáním viny matky a k uložení trestu odnětí svobody, tak velmi výrazně ovlivní život dítěte, nicméně vzhledem ke společenské škodlivosti trestné činnosti není na místě, aby se v tomto případě dítě jakkoliv k případu vyjadřovalo a soud k jeho názoru přihlížel, a dokonce podle jeho názoru upravoval svůj výrok o trestu matky. Rozhodnutím soudu totiž nebudou zasaženi pouze pachatelka a její dítě a rodina, ale i společnost jako celek, kterou potrestání pachatele trestné činnosti od jeho sociálně-patologického chování chrání.

Poslední podmínkou je, že by názoru dítěte měla být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a zralosti. „Zralost je schopnost porozumět a posoudit důsledky určité záležitosti, což

⁷⁶ Podobnou situaci řešil i ÚS v nálezu ze dne 19. března 2019, sp. zn. II.ÚS 3573/18.

⁷⁷ BOSISIO: *International Journal of Children's Rights...*, s. 149.

⁷⁸ Tamtéž, s. 150-152.

*musí být u každého dítěte posuzováno individuálně.*⁷⁹ Tyto dva aspekty (věk a zralost dítěte) se posuzují společně. Tím se docílí toho, že samotný věk dítěte nemá dítě omezit v právu být slyšeno.⁸⁰ Názor mladších dětí by neměl být a priori brán jako méně relevantní, protože „*věk dítěte neurčuje, jak dítě dokáže rozumět situaci.*“⁸¹

3.2. Vnitrostátní zakotvení

Podle § 867 odst. 1 NOZ má soud povinnost před rozhodnutím, které se dotýká zájmů dítěte, poskytnout dítěti potřebné informace, aby si dítě mohlo vytvořit vlastní názor a tento názor sdělit. Podle § 867 odst. 2 NOZ má soud v případě, že dítě není samo schopno informaci přijmout nebo vytvořit vlastní názor nebo tento názor sdělit, dále jednat s tím, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit. Soud musí názoru dítěte věnovat patřičnou pozornost.

Zákonodárce v tomto ustanovení zakotvil vyvratitelnou právní domněnku, podle které se má za to, že dítě starší dvanácti let je schopno informaci přijmout, vytvořit si názor a sdělit ho. ÚPD ale žádnou takovou věkovou limitaci nestanoví, proto by zásadně mělo platit, že dítě má právo vyjádřit se k projednávané věci již od svého narození, soud by ale s tímto názorem měl nakládat podle věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti.⁸² Tomešová uvádí, že se ve své praxi setkala s názorem, že dítě může vyjádřit svůj názor teprve až poté, co dovrší 12 let věku.⁸³ Tento závěr ale ze žádného právního předpisu nevyplývá. Jak už jsem zmínila v kapitole 3.1.1, Výbor dokonce přímo odrazuje státy, aby si do svých vnitrostátních předpisů takovou věkovou hranici daly.⁸⁴

Každé dítě je jiné, proto je téměř nemožné nějakou takovou věkovou hranici určit, protože v rozumové vyspělosti dětí najdeme velké odlišnosti. Rozumovou vyspělost může ovlivnit hned několik faktorů – genetická výbava dítěte, individuální vlastnosti, prostředí, ve kterém je dítě vychováno, nebo třeba společenské a politické poměry.⁸⁵ Stanovení této věkové hranice pak může působit, jakože stupeň participace nezáleží jen na opravdovém věku, ale na věku, který dospělí považují za ten, ve kterém je dítě schopno pochopit situaci a podílet se na ní.⁸⁶

Soudci často nechtějí dítě vyslechnout, protože mají za to, že je dítě moc malé a situaci by nepochopilo. Souhlasím ale s tím, že každá situace se dá dítěti i zjednodušené popsat tak, aby ji pochopilo a vytvořilo si na situaci názor odpovídající jeho věku.⁸⁷ I bod 47 Pokynů upozorňuje,

⁷⁹ COMMITTÉE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 11.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

⁸³ TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení* [online]. Právní prostor, 20. února 2020 [cit. 26. února 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni>>.

⁸⁴ COMMITTÉE ON THE RIGHTS OF THE CHILD: *General comment No. 12...*, s. 9

⁸⁵ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 3.

⁸⁶ BOSISIO: *International Journal of Children's Rights...*, s. 142.

⁸⁷ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

že věk dítěte by neměl být překážkou pro to, aby dítě mohlo uplatnit své právo být slyšeno.⁸⁸ ÚS se často zabývá tím, že obecné soudy považují děti za malé a nezjišťují, jestli nemají dostatečnou rozumovou vyspělost, aby mohly vyjádřit svůj názor. Opakovaně konstatuje, že soud nemůže apriori rozhodnout, že devítileté dítě není dostatečně rozumové a emocionálně vyspělé, aby ho mohl soud vyslechnout, protože „*přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let.*“⁸⁹ ÚS také vytknul obecným soudům, že nepřipustily, že i sedmileté nebo osmileté dítě může mít vlastní názor a je schopno se samo rozhodnout.⁹⁰ Stejně tak i šestileté dítě například samo dokáže vyjádřit, jestli chce chodit do školy nebo ne.⁹¹

Zároveň ÚS ale v nálezu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 upozorňuje, že „*tím není řečeno, že obecný soud je za situace, kdy zjišťuje postoj (přání) nezletilého dítěte staršího dvanácti let, vždy povinen přistoupit ke jeho slyšení přímo při soudním jednání, aniž by mohl zohlednit skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména zjištění jeho postoje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka) či další specifické okolnosti daného případu (kupříkladu hrozba psychické újmy nezletilého dítěte ze slyšení před soudem*“.⁹² Ve stejném rozhodnutí ÚS konstatoval, že je nutné posuzovat míru rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého případ od případu, a tak je možné, že s ohledem na vyspělost dítěte bude moct vyjádřit se i dítě mladší 12 let. „*Věk dvanácti let nicméně představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit postoj (přání) dítěte přímo*“⁹³

Domněnka o věkové hranici zakotvena v NOZ podle mého názoru zbytečně může způsobit, že bude dětem mladších 12 let odepráno právo být slyšeno právě s odkazem na zákonné zakotvení vyvratitelné domněnky, proto bych ji odstranila.

Právu dítěte být slyšeno odpovídá i povinnost soudu dítě vyslechnout, která je zakotvena v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ. Soud postupuje tak, aby byl zjištěn názor nezletilého dítěte, pokud je schopno formulovat své názory. Toto ustanovení zůstalo v OSŘ, i když řízení ve věcech péče o nezletilé se přesunulo do ZŘS, protože nezletilý požívá zvýšené míry ochrany i v rámci sporného řízení dle OSŘ.⁹³ Soud by měl posoudit schopnost dítěte formulovat své názory vzhledem k jeho

⁸⁸ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 28, bod 47 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

⁸⁹ Nález ÚS ze dne 19. března 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18, bod 19.

⁹⁰ Nález ÚS ze dne 19. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15, bod 33.

⁹¹ Nález ÚS ze dne 9. ledna 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17, bod 26.

⁹² Nález ÚS ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 45; srov. s nálezem ÚS ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 25; srov. s nálezem ÚS ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 2943/14, bod 23.

⁹³ SVOBODA, Karel. In. SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 420 (§ 100).

věku, stupni vývoje a rozumové vyspělosti.⁹⁴ Pokud se řízení účastní dítě mladší 12 let, soud musí individuálně posoudit, jestli je schopno formulovat svůj názor. Není důležité, co názor obsahuje a jestli má vypovídající hodnotu, podstatné pouze je, že dítě je schopno svůj názor sdělit.⁹⁵ Nepřiznat toto právo lze pouze výjimečně a to tehdy, pokud je to v nejlepší zájmu dítěte či to není fakticky možné.⁹⁶ Ve výjimečných případech dává soudu možnost zjistit názor i jinak, a to prostřednictvím zástupce, znaleckého posudku nebo prostřednictvím OSPOD (více možnosti zjišťování názoru analyzuji v 5. kapitole). Toto ustanovení OSŘ také umožňuje provést výslechy i bez přítomnosti dalších osob, pokud existuje riziko, že by dítě jinak nevyjádřilo svůj skutečný názor. Dítě také může požádat, aby byl výslechu přítomen důvěrník, což je osoba odlišná od zákonného zástupce. Důvěrníka může soud vyloučit jen tehdy, maří-li jeho přítomnost účel výslechu. „Zmařením účelu „výslechu“ se rozumí důvodná a podložená obava soudu, že dítě v přítomnosti důvěrníka neuvede pravdu nebo že zamlčí podstatné okolnosti“.⁹⁷ Podle Svobody se přítomnost důvěrníka nevztahuje pouze na výslechy jako takové, ale důvěrník může být přítomen i při jiných způsobech zjišťování názoru dítěte.⁹⁸ Požadavek, že si dítě může zvolit osobu, která jej bude doprovázet, je zakotven i v bodě 58 Pokynů.⁹⁹ Pokyny ale zmiňují dospělou osobu, což z naší právní úpravy nevyplývá a důvěrníkem tak teoreticky může být i nezletilý.

Kromě zmíněného PPD ve vztahu k státním orgánům, NOZ upravuje právo dítěte na vyjádření vůči jeho rodičům. Podle ustanovení § 875 odst. 2 jsou rodiče povinni sdělit dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a ten rodičům sdělit. V tomto případě zákon nestanovuje žádnou věkovou hranici, protože se předpokládá, že rodiče své dítě znají, a tak sami dokáží posoudit, jestli je dítě schopno porozumět konkrétní situaci a jestli si samo dokáže vytvořit názor.¹⁰⁰ Zákon zdůrazňuje, že i rodiče věnují názoru dítěte patřičnou pozornost.

Speciální úpravu pak najdeme v ustanoveních § 806 a § 807 NOZ, která upravují rozhodování o osvojení. Pokud je dítě starší dvanácti let, musí se svým osvojením vždy souhlasit (ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmem nebo dítě není schopno posoudit důsledky svého souhlasu) a soud má povinnost ho řádně poučit o následcích. Pokud se jedná o mladší dítě, pak

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 855 (§ 867).

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, roč. 7, č. 8, s. 7.

⁹⁷ SVOBODA, Karel. In. SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 420 (§ 100).

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 29, bod 58 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

¹⁰⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1441 (§ 875).

souhlas dává místo něj opatrovník, kterým je zpravidla jmenován OSPOD. přesto však, je-li to možné, soud vyslechne i osvojované dítě.

Z § 8 odst. 2 ZSPOD vyplývá, že dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat při projednání záležitostí, které se ho týkají. Při své činnosti OSPOD bere tento názor v úvahu „s přihlédnutím ke jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo ke obroženi nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.“ Takto zakotvená formulace je přísnější, než ta zakotvena v NOZ.¹⁰¹ V ustanovení § 8 odst. 3 ZSPOD je zakotvena také vyvratitelná domněnka o věku dítěte jako je v § 867 odst. 2, která se ale v předcházejícím odstavci nevyskytuje. Podle Rogalewiczové „je třeba na toto ustanovení vzít v úvahu vyvratitelnou právní domněnku formulovanou v závěru odstavce 3 komentovaného ustanovení, která se vztahuje i na schopnost dítěte vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.“¹⁰²

¹⁰¹ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 3.

¹⁰² ROGALEWICZOVÁ, Romana. In ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 53, 56 (§ 8).

4. Právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo svým názorem zcela určit rozhodnutí

V nadpise uvedená práva představují nejvyšší úroveň PPD, které dítě může dosáhnout. Souvisí samozřejmě i s jeho předchozími právy (tj. s právem na informace a právem být slyšeno). Je ovšem nutné se zamyslet nad otázkami, jakou váhu má soud dát názoru dítěte, jak moc je názor dítěte pro soud závazný, jestli lze vůbec rozhodnout proti stanovisku dítěte a jestli je třeba případné odchýlné rozhodnutí odůvodnit.

Ze všech výše zmíněných mezinárodních i vnitrostátních právních úprav vyplývá právo dítěte být slyšeno. Toto právo samotné by ale nezajistilo, že zjištěný názor dítěte bude odpovídajícím způsobem vyhodnocen a promítnut do rozhodnutí.¹⁰³ Proto právní úprava musí obsahovat i vodítko, jak má soud, OSPOD či rodiče s názorem dítěte pracovat. Podle čl. 12 odst. 1 ÚPD musí soud názorům dítěte věnovat patřičnou pozornost. ÚVPD ve svém čl. 6 odst. 1 ukládá soudu vzít názor dítěte náležitě v úvahu. Podle ustanovení § 867 odst. 2 NOZ věnuje soud názoru dítěte patřičnou pozornost. Tuto povinnost mají i rodiče podle ustanovení § 875 odst. 2 NOZ. Věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost má podle ustanovení § 8 odst. 3 ZSPOD i OSPOD.

Soud musí názoru dítěte věnovat patřičnou pozornost a vzít ho v úvahu, to ale neznamená, že má názoru dítěte vždy vyhovět. Názor dítěte není absolutně závazný.¹⁰⁴ Není to tedy dítě, kdo má v řízení absolutní moc řízení ovlivnit. Věnovat patřičnou pozornost názoru a vzít ho v potaz znamená, že soud má projevit snahu vyhovět názoru dítěte, ale pokud z nějakého důvodu není názor a přání dítěte v souladu s jeho nejlepším zájmem, musí soud své rozhodnutí odůvodnit a vysvětlit důvody, které jej vedly k tomuto rozhodnutí.¹⁰⁵

Obecně ÚS konstatuje, že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování zájmu.“¹⁰⁶ V jiném nálezu ÚS zdůraznil, že „dítě má vždy právo se vyjádřit k věci, která se ho dotýká, a jeho názor či přání je pak třeba náležitě zvažovat, přitom čím starší dítě je, tím větší váhu je nutno mu přikládat.“¹⁰⁷ Nejedná se tedy o žádné právo veta dítěte, kterému by se vždy měla dát absolutní přednost. Kovářová upozorňuje, že „soud i rodiče musejí s názorem počítat, nezavrhnout

¹⁰³ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 6-7.

¹⁰⁴ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv v rodičovském... (1)*, s. 21. Srov. s HOBL: *Názor a přání...*, s. 9.

¹⁰⁵ KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (2.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 5, s. 15.

¹⁰⁶ Nález ÚS ze dne 19. března 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18, bod 18; srov. s nález ÚS ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17 bod 36; srov. s nález ÚS ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13-1, bod 23.

¹⁰⁷ Nález ÚS ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18, bod 23.

bo, ale vyhodnotit jej spolu s ostatními důkazy, názory a pohledy.¹⁰⁸ Pokud by soudy vždy měly rozhodnout tak, jak si dítě přeje, bylo by jakékoliv další dokazování a jednání zbytečné, protože by stačilo vyslechnout dítě a z jeho názoru poté dále vycházet.¹⁰⁹ Dítě by ihned na začátku řízení mělo být poučeno, že jeho názor a přání není pro soudce závazné, že soud musí najít takové řešení, které bude v jeho nejlepším zájmu dítěte a které pro něj bude nejméně zatěžující.¹¹⁰ Pokud dítě nějaké svoje přání nebo názor sdělí, mělo by s ním být rozebráno, jaké důsledky bude jeho přání mít v případě, že mu bude v rozhodnutí soudu vyhověno.¹¹¹

Nikde v právní úpravě už ale není zdůrazněno, že by měli soudci vysvětlit dítěti, proč tak rozhodli.¹¹² Tuto povinnost výslovně zmiňují Pokyny v bodě 49. Pokud soudy rozhodnou v rozporu s názorem a přáním dítěte, měli by v odůvodnění rozhodnutí věnovat náležitý prostor vysvětlení toho, proč rozhodli jinak, než si dítě přálo.¹¹³

Důležité je také zmínit, že by v žádném případě neměla být na dítě přenášena odpovědnost za to, jak soud rozhodne.¹¹⁴ Konečné rozhodnutí by mělo zůstat na dospělých. Toto vyplývá i z judikatury ÚS: „Konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případné, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přiblíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.“¹¹⁵ I Evropský soud pro lidská práva se k tomuto vyjádřil v nálezu C. proti Finsku, ve kterém zdůraznil, že nestačí, aby soud zohlednil pouze názory a přání dítěte, ale musí také brát ohled na zájmy ostatních účastníků řízení a další skutečnosti, a to hlavně tehdy, když je názor dítěte v rozporu s jeho nejlepším zájmem.¹¹⁶

¹⁰⁸ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

¹⁰⁹ KAVALÍR: *Úskalí zjišťování názoru... (2)*, s. 15.

¹¹⁰ HOBL: *Názor a přání...*, s. 9.

¹¹¹ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹¹² ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv v rodičovském... (1)*, s. 21.

¹¹³ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 28, bod 49 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

¹¹⁴ KRAPPMANN, Lothar. The Weight of the Child's View (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child). *International Journal of Children's Rights*, 2010, roč. 18, č. 4, s. 507–508 [online]. [cit. 5. listopadu 2019]. Dostupné na <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip.shib&db=edshol&AN=edshol.hein.journals.intjchr18.38&lang=cs&site=eds-live&authType=shib&custid=s7108593>>.

¹¹⁵ Nález ÚS ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

¹¹⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 9. května 2006, C. proti Finsku, č. 18249/02.

5. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení

5.1. Možnosti zjišťování názoru dítěte

Podle ustanovení § 100 OSŘ je preferovaným způsobem zjištění názoru dítěte výslechem soudem. Ve výjimečných případech pak je možné zjišťovat názor prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo OSPOD. Pokud se soud rozhodne zjišťovat názor dítěte zprostředkovaně, pak tento postup musí velmi pečlivě odůvodnit.¹¹⁷ Výslechem ale není jedinou možností, jak soud může zjistit názor dítěte. Může využít například připojené spisy či zprávy ze škol. Rodiče se někdy snaží, aby soudce zjišťoval názor dítěte i například z jeho deníků, SMS zpráv, dopisů, ale u těchto důkazů je nutné myslet také na psychologické a trestněprávní souvislosti a také na problematiku ochrany osobnosti.¹¹⁸ Důležité je také zmínit, že by dítěti měl být dán prostor, aby si samo zvolilo, jakým způsobem chce být slyšeno.¹¹⁹ Soudce by měl zjišťovat přání a názory dítěte, které se týkají předmětu řízení, neměl by zjišťovat informace, jejichž zjišťování by mohlo dítě zbytečně zatížit.¹²⁰

Podle konstantní judikatury ÚS má ale soud povinnost zjišťovat názor dítěte i v případě, že je dítě zastoupeno zákonným zástupcem či kolizním opatrovníkem, protože „*dítěti zásadně musí být umožněno účastnit se jednání a vyjádřit se k věci.*“¹²¹ Soud se nemůže jen tak rozhodnout, že názor dítěte zjistí zprostředkovaně, protože to je možné pouze, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte a je nutné tento postup vždy odůvodnit.¹²²

5.1.1. Prostřednictvím soudu

Přímý způsob zjišťování názoru dítěte, který zákon klade na první místo, je zjišťování názoru prostřednictvím soudu. Vychází se z toho, že soudce rozhoduje o dítěti a jeho budoucích poměrech, a tak by se s ním měl alespoň setkat. Je nutné odlišovat mezi výslechem dítěte jako důkazním prostředkem, který bude probíhat podle ustanovení § 125 a násl. OSŘ a kterým se prokazují tvrzené skutečnosti v řízení, a mezi výslechem dítěte, který směřuje ke zjištění názoru a přání dítěte.¹²³ Ačkoliv tento rozdíl zákon výslovně nikde neupravuje, Šínová se domnívá, že je rozdíl odvoditelný z výkladu.¹²⁴ Já se zabývám ve své práci druhým zmíněným výslechem.

¹¹⁷ Nález ÚS ze dne 15. října 2014 IV. US 3305/13; srov. s nálezem ÚS ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. o IV. US 3900/14.

¹¹⁸ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 4.

¹¹⁹ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 28, bod 44 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

¹²⁰ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 4.

¹²¹ Nález ÚS ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. US 1931/17, bod 36.

¹²² Tamtéž. Srov. nález ÚS ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14.

¹²³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 273.

¹²⁴ Tamtéž.

Výslech dítěte je zvláštním druhem výslechu účastníka, ve kterém se ale musí brát ohled na zvláštnosti, která se týkají ochrany dětí.¹²⁵ V praxi se spíše než s pojmem výslech můžeme setkat s pojmem „pohovor“ nebo „zjišťování názoru“, nicméně pojem výslech je užit v souladu se zněním zákona.¹²⁶ Každopádně je nutné tento výslech dítěte odlišovat od výslechu ostatních účastníků, zejména rodičů. Nejedná se totiž o klasický důkazní prostředek, který by sloužil ke zjištění skutkového stavu, ale slouží k zjištění názoru a přání dítěte.¹²⁷ Pokud se jedná o řízení podle ZŘS, neuplatní se úprava výslechu obsažená v OSŘ, ale použije se speciální úprava použita v ustanovení § 22 ZŘS. Podle tohoto ustanovení se k provedení výslechu nevyžaduje souhlas účastníka řízení. Dítě je ale v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé v jiném postavení, protože prostřednictvím výslechu jsou realizována jeho práva, a tak dítě tedy má právo, nikoliv povinnost, vyjádřit svůj názor. Dítě je sice povinno se na předvolání dostavit, ale má právo mlčet a nevyjadřovat se.¹²⁸

Soudce může provést výslech dítěte bez přítomnosti dalších osob, pokud by očekával, že by jejich přítomnost mohla negativně ovlivnit dítě.¹²⁹ Soud by tak měl postupovat v případě, že mezi rodiči bude probíhat vyhrocený konflikt, a rodiče nejsou schopni zachovat v soudní síni klid nebo se soudce domnívá, že jeden z rodičů by mohl dítě manipulovat proti druhému rodiči.¹³⁰ Dítě si také může zvolit důvěrníka, který není jeho zákonným zástupcem.¹³¹ Důvěrníkem může být například někdo z příbuzných, kamarád či jiná blízká osoba.¹³² Soudci mohou provést výslech přímo v jednacích síni během jednání, ale podle § 122 odst. 2 OSŘ může být výslech proveden i mimo jednání. Soudce může v řízení podle ZŘS využít i jiný soudní rok podle ustanovení § 18 ZŘS. Soudce má možnost vyslechnout dítě i mimo jednacích síň. Může zvolit svoji kancelář nebo jinou vhodnou místnost. O tom, že by soudy měly mít speciální místnosti pro provádění pohovorů s nezletilými dětmi, informoval i výbor Sdružení rodinně-právních a opatrovnických soudů (dále jen „**SRoS**“)¹³³, přičemž na některých soudech již takto vybavení jsou.¹³⁴ To je určitě pozitivní zpráva, protože je to v souladu s bodem 62 Pokynů a i v souladu s důvodovou zprávou k Pokynům.¹³⁵ Pokyny také zdůrazňují, že dítě by se při výslechu mělo cítit bezpečně a uvolněně,

¹²⁵ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 2.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ HOBL: *Názor a přání...*, s. 10.

¹²⁸ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 2.

¹²⁹ Podle §100 OSŘ.

¹³⁰ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 4.

¹³¹ Podle § 100 OSŘ.

¹³² TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 3.

¹³³ Rodinné listy informují: Sdružení soudců se vyjadřuje. *Rodinné listy*, 2014, roč. 6, č. 11-12, s. 49.

¹³⁴ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 3; srov. s ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s.3.

¹³⁵ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 30, bod 62, s. 74, bod 112 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

proto soudce při výslechu ani nemusí mít talár nebo oblek, může být oblečen v normálním civilním oblečení, aby na dítě nepůsobil přísným dojmem.¹³⁶ Ať už výslech soudce provede kdekoliv, musí výsledek takového výslechu sdělit během jednání ostatním účastníkům řízení.¹³⁷

Soudce musí mít na paměti, že vyslýchat dítě není to samé jako vyslýchat dospělého a je nutné brát ohled na to, že různé věkové skupiny dětí vyžadují rozdílnou formu komunikace.¹³⁸ Pokud má soudce provést výslech dítěte, je nutné, aby se na to připravil a uvědomil si, že výslech dítěte má určitá specifika. Základem pro komunikaci mezi soudcem a dítětem je projevit empatii a zachovat si citlivý přístup.¹³⁹ Soudce by měl mít „základní povědomí o možných psychologických, pedagogických a lékařských možnostech pomoci pro tyto případy, znát různé techniky vedení rozhovorů vhodné pro komunikaci s dětmi, znát vývojová specifika dětí pro jednotlivé věkové skupiny, rozumět řeči dětí a oprostít se od veškerých vědomých i nevědomých předsudků a z toho plynoucí projekce.“¹⁴⁰ To, že soudce neví, jak přesně výslech provést, neznamená, že by měl od provedení výslechu ustoupit, protože tím by došlo k porušení PPD.¹⁴¹

Ačkoliv zákon zcela jednoznačně preferuje výslech dítěte prostřednictvím soudu, v praxi se upřednostňují ostatní možnosti.¹⁴² Soudci vyslychají děti pouze ve výjimečných případech, kdy jiné zjištění názoru považují za nedostatečné.¹⁴³ Soudci totiž považují vyvratitelnou domněnku o věku dítěte, od kterého musí být soudem vyslechnuto v ustanovení § 867 NOZ, za pravidlo, které jim umožňuje mladší děti osobně nevyslychat.¹⁴⁴ Podle Kovářové přímo před soudem vyslychají děti spíše moravské soudy, zatímco české soudy většinou k zjištění názoru dítěte využívají zprávy opatrovníka či jiné důkazy a přímý výslech dítěte provádějí jen ojediněle, a to zejména u starších dětí.¹⁴⁵ I Rogalewiczová říká, že soudy vyslychají zpravidla pouze děti, které jsou starší 12 let.¹⁴⁶ Soudci se bojí s dětmi mluvit, a to bez ohledu na to, jak je dítě staré, jak je rozumové vyspělé nebo jak je schopné si názor vytvořit a sdělit.¹⁴⁷

Na druhou stranu Luňáčková uvádí, že se v praxi setkala se situací, kdy bylo pro účastníky řízení nepochopitelné a nesrozumitelné rozhodnutí, ve kterém soud zjišťoval názor dítěte sám.¹⁴⁸

¹³⁶ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 74, bod 112 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

¹³⁷ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 3.

¹³⁸ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹³⁹ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s.4.

¹⁴⁰ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 274-275.

¹⁴² ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...* Srov. s ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 1. Srov. s KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 4.

¹⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 275.

¹⁴⁴ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...* Srov. s ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 1. Srov. s KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 4.

¹⁴⁵ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 3.

¹⁴⁶ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 2-3.

¹⁴⁷ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 3. Srov. s ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹⁴⁸ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 4.

Pokud se soudce rozhodne, že vyslechne dítě bez přítomnosti dalších osob, rodičům dítěte se to většinou nelíbí, protože si nemůžou zjistit, jaké otázky soudce dítěti kladl, jak dítě reagovalo nebo zda otázky pochopilo.¹⁴⁹ Pak má rodič pocit, že došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces, když se dozví pouze stručné shrnutí soudu o povídání s dítětem, ze kterého není jasný doslovný průběh jednání, ale pouze např. jen to, že se dítě vyjádřilo zcela jinak, než se třeba běžně baví s rodiči nebo co zjistil soudní znalec.¹⁵⁰ Šínová také upozorňuje, že je potřeba brát v potaz i důsledky, které na dítě a jeho psychický stav může provedení výslechu soudcem mít a že ne vždy je provedení výslechu přímo soudcem v nejlepším zájmu dítěte.¹⁵¹ Pokud soud zjistí názor prostřednictvím znaleckého posudku, OSPOD či zástupce, není a priori špatný postup soudu a porušení PPD, ale záleží na okolnostech konkrétního případu.¹⁵²

5.1.2. Prostřednictvím zástupce

Zákonnými zástupci dítěte jsou jeho rodiče, kteří jej v případě řízení ve věci péče soudu o nezletilé většinou nemůžou zastupovat, protože dochází ke střetu jejich zájmů. Zjišťování názorů dítěte prostřednictvím rodičů nelze považovat za spolehlivý způsob, protože „*rodiče často prosazují svoje zájmy na úkor zájmů svých dětí, zaměňují svoje zájmy za zájmy dětí, nebo mají pocit, že mají neomezené právo řídit život svých dětí a rozhodovat o něm, bez ohledu na to, co si dítě myslí a přeje.*“¹⁵³ Pokud hrozí střet zájmů rodičů a dítěte, jmenuje soud podle § 892 odst. 3 a § 943 NOZ dítěti opatrovníka, kterým bývá zpravidla OSPOD, který blíže rozebírám v kapitole 5.1.4. Nic ale nebrání tomu, aby dítě zastupoval advokát nebo obecný zmocněnec¹⁵⁴, nicméně v praxi jde o málo užívanou možnost.¹⁵⁵ Většinou se ale o smluvní zastoupení bude jednat v občanských soudních řízeních, kde nemusí nutně hrozit střet zájmů zákonných zástupců a dítěte. Smlouvu o zastoupení může v souladu s ustanovením § 894 odst. 1 a odst. 2 NOZ uzavřít za dítě rodiče, nebo dokonce i dítě samotné. Podle § 894 odst. 2 NOZ uzavření tohoto smluvního zastoupení nemá vliv na zákonné zastoupení rodičů, proto i v případě, že má dítě smluvního zástupce, dojde ke jmenování kolizního opatrovníka.¹⁵⁶ Pokud by se smluvní zástupce a zákonný zástupce nemohli dohodnout, podle § 894 odst. 3 NOZ rozhodne v souladu se zájmy dítěte soud.

V případě smluvního (právního) zástupce se ale v praxi objevují úskalí, která blíže rozvedu. Prvním problémem je, jestli je dítě dostatečně svéprávné pro to, aby samo uzavřelo smlouvu o zastoupení. Svěprávností se zabývá ustanovení § 30 NOZ, které přiznává plnou svéprávnost až

¹⁴⁹ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 4.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 275-276.

¹⁵² Tamtéž, s. 276.

¹⁵³ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte... (2)*, s. 14.

¹⁵⁶ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

dovršením 18 let. Do té doby se aplikuje vyvratitelná domněnka stanovená v § 31 NOZ, podle které se má za to, že „nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním, co do povahy přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.“ Lze ale předpokládat, že pokud si dítě samo zvládne zajistit svého advokáta nebo obecného zmocněnce, pak je pro toto jednání dostatečně svéprávné.¹⁵⁷ Pokud by totiž nebylo, nejspíše by samo nezvládlo advokáta či obecného zmocněnce kontaktovat.¹⁵⁸

Za další úskalí je považována finanční stránka, protože není zcela jasné, z čeho by dítě mělo své zastoupení hradit.¹⁵⁹ Dítě je ve většině případů finančně závislé na svých rodičích a má pouze omezený obnos peněz, který může použít. Jedná se většinou o kapesné, peněžité dary k narozeninám nebo k Vánocům, či odměna za dobré školní výsledky.¹⁶⁰ U dítěte staršího 15 let může být už situace lepší, protože si může peníze vydělat díky brigádám.¹⁶¹ Přesto si nemyslím, že je reálné, aby si vydělalo tolik peněz, aby bylo schopné si samo zaplatit náklady právního zastoupení. S tím souvisí další problém. Pokud by za dítě hradili náklady právního zástupce jeho rodiče, je k diskuzi, zda by opravdu právní zástupce hájil zájmy dítěte, nebo by byl ovlivněn rodiči jakožto objednateli právního zastoupení.¹⁶² Podle mě by pak právní zástupce nemohl být zcela objektivní a správně hájit zájmy dítěte, protože by měl stále na paměti, že pokud mu za služby platí rodiče, musí být oni s jeho službami spokojeni, ale je zřejmé, že ne vždy rodiče chtějí to samé, co chce dítě.

Dítě může udělit plnou moc i obecnému zmocněnci, kterému za jeho služby nemusí platit. Dítě si může zvolit například osobu blízkou (učitele nebo příbuzného) nebo si může zvolit pracovníka neziskové organizace. V tomto případě ale musí soud sám vyhodnotit, jestli je dítě dostatečně právně způsobilé k udělení plné moci, jestli je dítě schopnost posoudit samo své jednání, nebo jestli jedná pouze v reakci na rady třetí osoby.¹⁶³

5.1.3. Prostřednictvím znaleckého posudku

Dalším zprostředkovaným zjištěním názoru je možnost vypracovat znalecký posudek. Tento způsob zjištění názoru není příliš používán. Znalecké posudky se sice v rámci řízení péče soudu o nezletilé používají, ale většinou mají za cíl zhodnotit jiné skutečnosti než samotný názor dítěte.¹⁶⁴ Podle Kovářové ale soudy od vypracování znaleckého posudku ustupují, protože se tím jednání protáhne, výsledek nemusí být jednoznačný a rodiče často přinášejí do řízení jako důkaz

¹⁵⁷ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...* Srov. s ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte...* (2), s. 15.

¹⁵⁸ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte...* (2), s. 15.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

¹⁶³ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte...* (2), s. 15.

¹⁶⁴ ROGALEWICZOVÁ: *Možnosti aktivního zapojení...*

vlastní znalecký posudek.¹⁶⁵ Luňáčková považuje tento způsob za nejvíc věrohodný a nejvíc objektivní.¹⁶⁶ I přesto, že vypracování znaleckého posudku může délku řízení protáhnout a prodražit, může se jednat o důvěryhodný způsob, jak zjistit názor dítěte, protože obsahuje velmi podrobné informace a výsledky, díky kterým mohou účastníci řízení lépe pochopit rozsudek.¹⁶⁷ Znalec ale musí při zjišťování názoru dítěte postupovat nestranně a musí brát ohled na věk dítěte, jeho osobnost a jeho rozpoložení při zjišťování názoru.¹⁶⁸

5.1.4. Prostřednictvím OSPOD

Poslední ze zprostředkovaných možností zjišťování názoru dítěte je jeho zjištění prostřednictvím OSPOD. OSPOD často bývá jmenován kolizním opatrovníkem dítěte. Nejčastěji se jedná o řízení ve věcech péče soudů o nezletilé, ve kterém zákon v ustanovení § 455 odst. 1 ZŘS přímo stanovuje, že soud zpravidla jmenuje v tomto řízení kolizním opatrovníkem OSPOD. Kotrady a Št'astný upozorňují, že slovo „zpravidla“ znamená pravidelně nebo většinou, proto soud musí vždy velmi patřičně odůvodnit jmenování někoho jiného, soud tedy v tomhle ohledu nemá širokou diskreční pravomoc.¹⁶⁹

Pokud OSPOD zastupuje dítě a hájí jeho zájmy, musí vědět, jak se dítě dívá na celou situaci a co si o dané situaci dítě myslí.¹⁷⁰ Opět stejně tak jako u znalce či soudce bude velmi záležet na tom, jak je pracovník, který bude názor zjišťovat, empatický a jak je objektivní.¹⁷¹

Při zjišťování názoru prostřednictvím OSPOD se ale v praxi vyskytují problémy, které se pokusím nastínit. V průběhu řízení může dojít k tomu, že se kolizní opatrovník OSPOD vymění, a nový opatrovník pak nemá přehled o celém řízení a dítě k němu nemá takovou důvěru.¹⁷² Největší problém ale spatřuji v tom, že pracovník OSPOD se s dítětem často ani osobně nesetká, dítě ani neví, že je zastoupeno, a OSPOD jeho názor před řízením nezjišťuje. Pracovník OSPOD bohužel často na svoji povinnost zjistit názor zcela rezignuje, přičemž se tak většinou stává u mladších dětí.¹⁷³

OSPOD často soudu pouze sdělí pouze stanovisko, které zjistil pomocí rozhovoru s rodiči, nebo vlastní názor pracovníka OSPOD¹⁷⁴. Tím ale absolutně nenaplní smysl svojí úlohy v rámci soudního řízení, protože byl jmenován, aby zabránil kolizi mezi rodiči a dětmi, ale tomu se

¹⁶⁵ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 4.

¹⁶⁶ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 4.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ KOTRADY, Pavel, ŠTASTNÝ, Petr. Ještě k roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako procesního opatrovníka v řízení ve věcech péče soudů o nezletilé. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 16.

¹⁷⁰ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 4.

¹⁷¹ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 4.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 4.

¹⁷⁴ Tamtéž.

v takovém případě bohužel nedaří zabránit.¹⁷⁵ OSPOD často pracuje pouze s rodiči dítěte (někdy dokonce pouze s jedním z nich), místo toho, aby svůj čas věnoval dítěti, kterého zastupuje.¹⁷⁶ ÚS k tomuto uvádí, že „zjištění názoru prostřednictvím OSPOD či znalce je možno akceptovat u dětí mladšího věku s ohledem na jejich rozumovou a emocionální úroveň.“¹⁷⁷ Výše jsem v podkapitole o zjišťování názoru dítěte soudem zjistila, že i soud často rezignuje na vyslechnutí mladšího dítěte a spoléhá se na OSPOD, což se jeví jako problém, protože pokud dítě nevyslechne ani soud a ani OSPOD, dochází zcela jistě k porušení jeho práv.

Soud sice nese odpovědnost za naplnění PPD sám, ale pokud zjistí, že OSPOD jako kolizní opatrovník nezjistil názor dítěte řádným způsobem, neměl by neplnění povinnosti stanovené v § 8 odst. 3 ZSPOD nečinně přehlížet a měl by na to odpovídajícím způsobem reagovat.¹⁷⁸ V této situaci se nabízí, aby soudce podal podnět vedoucímu pracovníkovi OSPOD k prošetření nezákonného postupu jeho pracovníků, který spočívá v tom, že pracovníci OSPOD zcela rezignují na zjišťování názoru dítěte. Soudci se často spokojí se špatně vypracovanou zprávou, což popírá PPD.

5.2. Problematické aspekty

Samozřejmě má zjišťování názoru i svá úskalí, která je nutné zmínit. Ne každé dítě ještě zcela chápe, že některá jeho přání jsou nevhodná až škodlivá.¹⁷⁹ Přání dítěte je „subjektivní kategorie, zahrnující jeho individuální vůli, požadavky, cíle a kritéria v konkrétním prostředí a specifickém okamžiku.“¹⁸⁰ Není nic neznámého, že většina dětí by se rádo přejedlo sladkostí, nechce chodit do školy, odmítá dělat domácí úkoly, starší děti navzdory zákazu konzumují alkohol či kouří nebo si chtějí hrát s nebezpečnými předměty. Je to dáno tím, že dítě není „citově, rozumově a ani morálně zralé.“¹⁸¹ Kvůli tomu, že si dítě neuvědomuje nevhodnost jeho přání, může být toto přání v rozporu s jeho nejlepším zájmem, protože není schopno samo posoudit, co je pro něj nejlepší.¹⁸² Z toho tedy vyplývá, že ne se všemi přáními dětí lze souhlasit a všechna naplnit.

Dalším faktorem, který ovlivňuje výpověď dítěte, je fakt, že dítě je závislé na svých rodičích, a to jak emočně, tak finančně. V dětském světě je to většinou rodič, kdo je pro dítě nejdůležitější osobou.¹⁸³ O většině věcí v životě dítěte rozhodují právě rodiče, ať už jde o to, co dítě bude jíst nebo kdy může jít ven. Podle § 100 odst. 3 OSŘ má soudce možnost vyslechnout dítě bez

¹⁷⁵ ROGALEWICZOVÁ: *Dítě jako účastník...*, s. 4.

¹⁷⁶ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte...* (2), s. 14.

¹⁷⁷ Nález ÚS ze dne 19. června 2018, sp. zn. III. US 1265/16, bod 41.

¹⁷⁸ HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 10, s. 958.

¹⁷⁹ BAKALÁŘ, Eduard, a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem: (tři studie problému)*. Praha: Triton, 2008, s. 8.

¹⁸⁰ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

¹⁸¹ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 8.

¹⁸² KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

¹⁸³ KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (1.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 4, s. 2. Srov. s BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 8.

přítomnosti rodičů a považovat toto za jeho svobodné vyjádření. Podle mého názoru ale nelze předpokládat, že pouhý fakt, že rodič není v místnosti, změní dětský názor na danou věc.

Kromě závislosti na rodičích existuje další, vážnější a ještě více zrádné úskalí. Jde o to, že dítě je více než dospělý „*korumpovatelné, vydíratelné a programovatelné*.“¹⁸⁴ V případě korupce dochází k tomu, že dítě je jedním či oběma rodiči uplácano a ovlivňováno. Kovářová uvádí, že mezi formy korupce patří například slevování z povinností či poskytování dáreků.¹⁸⁵ Dítě se například nemusí učit, nemusí si čistit zuby nebo může jít později spát a rodič mu kupuje drahé dárky v domnění, že si tak dítě „koupí“ a dítě ho tak bude mít raději. Dítě pak dá spíše přednost rodiči, který na něj bude mít menší nároky než rodiči, který bude chtít po dítěti řádné plnění jeho povinnosti.¹⁸⁶

Pod pojmem vydírání rozumíme „*verbální či neverbální tlak na dítě, aby se přidalo k manipulujícímu rodiči, jehož cílem je vyvolání pocitu viny*.“¹⁸⁷ Dospívající dítě je zvýšeně důvěřivé, zapálené pro spravedlnost a více zranitelné, proto se často stává, že rodič využívá těchto slabých míst a může jej citově vydírat.¹⁸⁸ Nejčastěji půjde o situaci, kdy manipulující rodič bude dítěti líčit, jak bude bez něj smutný nebo jak mu tím, že upřednostní druhého rodiče, ublíží. Soud by měl být na pozoru, pokud dítě bude upřednostňovat jednoho rodiče kvůli tomu, že tento rodič podle dítěte bude více smutný a bude více trpět. V tomto případě by měl mít soud pochybnosti o věrohodnosti takové výpovědi.¹⁸⁹ Manipulace je ale často velmi těžko odhalitelná. Každý rodič totiž svojí výchovou dítě nějakým způsobem ovlivňuje, podstatné ale je, do jaké míry, k jakému účelu a jestli je tato manipulace pro dítě prospěšná či nikoliv.¹⁹⁰ Pro soudy je pak těžké rozlišit, jestli jde už o nezdravou manipulaci nebo o součást výchovy, proto na toto zjišťování často rezignují a nejspíše vycházejí z toho, že mezi rodiči, kteří mezi sebou mají spor o dítě, dochází k jeho ovlivňování z obou stran.¹⁹¹

Programováním čili brainwashingem, rozumíme situaci, ve které rodič zamezí dítěti v kontaktu s druhým rodičem a začne dítě vytrvale přesvědčovat o tom, že druhý rodič je špatný. Na rozdíl od dvou předcházejících je programování jednoduše rozpoznatelné, protože dítě většinou neodmítá žádného z rodičů, a to ani tehdy pokud v rodině došlo k násilí nebo týrání.¹⁹² S touto problematikou také souvisí tzv. syndrom zavrženého rodiče (dále jen „**SZR**“). Richard Gardner jako první popsal SZR jako případ, kdy je „*dítě závislé na jednom rodiči a tímto popouzené proti*

¹⁸⁴ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 9.

¹⁸⁵ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

¹⁸⁶ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 9.

¹⁸⁷ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

¹⁸⁸ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 9.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 1.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 2.

¹⁹² KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dětí*, s. 7.

rodiči druhému si začne vyvíjet vlastní dynamiku postojů vůči tomuto rodiči, kterého nakonec zavrhne.¹⁹³ Tento syndrom je porucha, která vzniká v řízení o svěřeni dítěte do péče. Rodič se snaží vést proti druhému rodiči očerňující neopodstatněnou kampaň proti druhému rodiči.¹⁹⁴ Jedná se o proces, „kdy je dítěti vůči rodiči vštěpován odpor a kritika, které jsou neoprávněné anebo přehnané.“¹⁹⁵ Gardner upozornil, že se nejedná pouze o situaci, kdy rodič programuje dítě proti druhému rodiči, ale k tomuto programování či popouzení se přidávají i scénáře samotného dítěte, které v nich odsuzuje a zavrhuje druhého rodiče.¹⁹⁶

V České republice se ale objevují i názory, že SZR neexistuje.¹⁹⁷ Bývalá ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová i bývalý ministr zdravotnictví Miloslav Ludvík odmítli, že by se měl na SZR brát zřetel, protože není uznán v rámci Mezinárodní klasifikace nemocí a nepatří mezi diagnózy. Podle Ludvíka tento pojem kliničtí psychologové ani lékaři nepoužívají. Bývalý ministr spravedlnosti Robert Pelikán uvažoval i o tom, že by se měla specializace soudních znalců na SZR zrušit.¹⁹⁸ Nedokážu sama posoudit, jestli tento syndrom existuje nebo ne, ale souhlasím s názorem, že není možné, aby soud odebral dítě rodiči pouze s odkazem na to, že dítě trpí SZR.¹⁹⁹

Jako poslední problematický aspekt zmíním kompetentnost soudců k výsledkům nezletilých. Ze strany soudce totiž může dojít k „laické interpretaci psychického vývoje.“²⁰⁰ Pokud soudce dítě vyslechne, nemůže od něj jen tak jeho názor převzít, ale musí ho správně vyhodnotit. Toto vyhodnocení může být problematické, protože soudci nebývají nadáni odbornými znalostmi z dětské psychologie, a tak nemohou posoudit věrohodnost vyjádření dítěte.²⁰¹

Důvodová zpráva k Pokynům v bodě 67 také zmiňuje, že soudci (ale také sociální pracovníci, advokáti atd.) by měli absolvovat školení v komunikačních dovednostech a měli by rozvíjet znalosti o dětské psychologii.²⁰² Luňáčková upozorňuje, že ojediněle může dojít i k rozporu ve výsledku vyhodnocení názoru dítěte soudcem a mezi zjištěním, ke kterému dospěl znalec

¹⁹³ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. *Syndrom zavrženého rodiče v České republice* [online]. iustin.cz, neuvedeno [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://iustin.cz/Litera/BAKNOV.asp>>.

¹⁹⁴ GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton, 2010, s. 27.

¹⁹⁵ GARDNER, Richard A. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996, s. 12.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ KOZELKA, Petr. *Soud sebral matce dítě kvůli syndromu zavrženého rodiče. Nic takového ale neexistuje* [online]. Novinky.cz, 6. června 2017 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/soud-sebral-matce-dite-kvuli-syndromu-zavrzeneho-rodice-nic-takoveho-ale-neexistuje-40035847>>. Srov. s KABÁTOVÁ, Šárka. *Český unikát. Poslankyně chce konec znalců, kteří řeší syndrom zavrženého rodiče* [online]. Lidovky.cz, 12. června 2017 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/domov/ceske-specifikum-znalci-pracuji-se-syndromem-zavrzeneho-rodice-ktery-nikde-neuznavaji.A170608_154441_ln_domov_sk>.

¹⁹⁸ KOZELKA, Petr. *Soud sebral matce dítě kvůli syndromu zavrženého rodiče. Nic takového ale neexistuje* [online]. Novinky.cz, 6. června 2017 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/soud-sebral-matce-dite-kvuli-syndromu-zavrzeneho-rodice-nic-takoveho-ale-neexistuje-40035847>>.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ LUNÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 5.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, s. 59, bod 67 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

z odboru pedopsychologie.²⁰³ Tomešová nastínila také jeden z problémů, se kterým se ve své praxi setkala. Soudce nabídl dítěti, že mu mimo zápis do protokolu může říct něco tajného a jeho rodiče se to nedozví. Tento postup je ale nutné odmítnout, protože nemá žádnou oporu v zákoně.²⁰⁴

²⁰³ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 5.

²⁰⁴ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte v soudním...*, s. 4.

6. Navrhovaná řešení

Nejlepší způsob, jak předejít budoucímu konfliktu, je prevence. Nejdříve zanalyzují možnosti prevence porušování PPD ze strany rodičů. Tuto prevenci nelze chápat tak, že se má předcházet konfliktům mezi rodiči, jelikož cílem práva není řešit osobní vztahy mezi jedinci, ale poskytnout pravidla pro řešení situací, jež nebylo možno řešit dohodou bez zapojení veřejné moci.

Prevence, o které píše, spočívá v řešení rodičovských konfliktů tak, aby nedocházelo k porušování práv dětí.²⁰⁵ Jinými slovy, když už konflikt dospěje do stádia, že jej nejsou schopni rodiče vyřešit sami, je nutné, aby i přes vzájemnou nevráživost měli oba dva stále na mysli, že jejich konflikt se netýká jen jich samotných, ale i jejich potomků, kterým ze zákona vyplývají PPD. Mnoho rodičů si totiž v rámci konfliktu ani nemusí uvědomit, že jejich názorový nesoulad na dítě nějak působí, proto by jim toto mělo být opakovaně připomínáno. Pokud se rodiče například rozcházejí, mělo by se jim pomoci a pracovat s nimi tak, aby konec jejich vztahu neznamenal nepřiměřenou a nevhodnou psychickou zátěž pro jejich děti.

Z mého pohledu je nejproblematictější faktorem na straně rodičů, že vůbec nemají povědomí o tom, že jim právní řád výslovně přikazuje, aby do rozhodování o věcech týkajících se jejich dětí tyto děti zapojili a umožnili jim k řešení situací vytvořit si jejich vlastní názor a ten jim sdělit. Minimálně v situacích, k jejichž vyřešení je nutné rozhodnutí orgánu veřejné moci (např. rozvod rodičů, stanovení styku s příbuzným, rozhodování o jeho majetku...) by bylo vhodné, aby advokáti, popř. soud v případech, že účastníci řízení nejsou zastoupeni advokátem, před samotným jednáním o věci samé upozornil rodiče mimo jejich práv, také na práva jejich dětí, popř. je odkázal na poradenskou pomoc, kterou lze najít u pracovníků OSPOD, u vztahového kouče, psychologa, v manželské poradně nebo v rámci mediace.

Je nutné ale upozornit, že ne se všemi rodiči lze takto pracovat, protože každý rodič je jiný, a tak ani poradenství nemůže pomoci, pokud má rodič konfliktní povahu či vlastnosti.²⁰⁶ Myslím si, že ve většině případů dítě lépe vstřebá informace od svých rodičů, které zná než od cizích lidí, které nikdy předtím nevidělo, a to i v případech, kdy komunikaci s dítětem za orgán veřejné moci vede vyškolený pracovník pro práci s dětmi.

Děti často nemají dostatečné informace o tom, jaká mají práva.²⁰⁷ Často se svých práv ani nedokážou dovolat. Za účelem informování dětí vznikly různé materiály, ve kterých se děti mohou o svých právech dozvědět více informací. Jedná se například o informace od spolku Cochem.cz nebo spolku Dětský průvodce rozvodem. Spolek Dětský průvodce rozvodem nabízí dětské

²⁰⁵ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte... (2)*, s. 15.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 16.

podpůrné programy pro děti od 7 do 12 let, které by měly dětem pomoci pochopit pro ně obtížnou a nesrozumitelnou situaci. Informace o takových možnostech by se měly dostat nejen k nim, ale hlavně k rodičům, kteří prožívají konflikt, protože samo dítě se na takový kroužek přihlásit nemůže a ani jej to samotné nenapadne.²⁰⁸ Ne vždy se ale dítě dostane před soud kvůli rozvodu rodičů. Děti by měly dostávat informace o svých právech kdykoliv a ještě předtím, než se z nějakého důvodu dostanou před soud či správní orgán.

V zahraničí existují speciální programy pro děti, do kterých jsou zařazeny děti, které se mají dostavit k soudu jako oběť nebo jako svědek. Samotné zařazení dětí neleží na bedrech rodičů, ale zařadí je tam automaticky soud po jejich předvolání. Jedná se například o kalifornský program *Děti u soudu* nebo o seminář pro děti v Arizoně. V rámci těchto programů je dětem ukázáno, jak to u soudu chodí, nebo třeba dostávají rady, jak mají reagovat, pokud neznají odpověď na otázku. Také se děti naučí různé relaxační techniky, které jim mohou pomoci, protože výpověď u soudu pro děti může být velmi stresující záležitostí. Na konci programu se děti podívají do soudní síně, zahrají si simulované soudní jednání, a dokonce se i setkají s jedním ze soudců. V Kalifornii existují dvě organizace *Positive Teams* a *Love on a Leash*, které zajišťují psovody se psy, kteří mohou být u soudního jednání, a mohou tak pomoci dětem, které jsou vystrašené a vystresované. Psi sedí přímo v soudní síni a dítě si ho kdykoliv může pohladit. V Kanadě existuje speciální virtuální pes Cory, který online vysvětlí dětem, jak to u soudu funguje a co se od nich očekává.²⁰⁹ Podobné programy by jistě našly využití i v ČR, a to i v případech, kdy dítě v řízení vystupuje podle vnitrostátní úpravy jako jeho účastník.

Z provedené analýzy v mé práci vyplynulo, že v ČR nejsou děti dostatečně seznamovány se svými právy. Aby mohla být PPD realizována, musí se k dětem dostat vhodně zpracované informace. Ať už se děti dostanou před soud z jakéhokoliv důvodu, měly by mít povědomí o tom, co se tam bude dít, koho mohou potkat, znát místo, kde se soudní jednání bude konat, nebo jaké jsou běžné postupy.²¹⁰ Proto navrhuji, aby děti byly lépe seznámeny se soudním procesem, a věděly, co mohou od řízení očekávat. Děti, které už jsou účastníky soudního řízení, by měly být automaticky zařazeny do nějakého speciálního programu, díky kterému by poznaly soudní řízení a bylo by jim vše vysvětleno úměrně k jejich věku a rozumové vyspělosti. Online program, ke kterému by děti měly přístup, by nebyl časovou zátěží pro soudní soustavu a děti by se vše potřebné dozvěděly tam. Nebylo by také od věci, aby se v rámci výuky na základních školách děti

²⁰⁸ DĚTSKÝ PRŮVODCE ROZVODEM. *Dětské podpůrné programy*. [online]. Neuvedeno [cit. 10. března 2020]. Dostupné na <<https://detskypruvodcerozvodem.cz/>>.

²⁰⁹ VOKROJOVÁ, Renata. Průvodce dítěte soudním řízením – příklady dobré praxe. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 7-8, s. 21.

²¹⁰ Tamtéž, s. 22.

podívaly přímo do soudní síně a promluvily si se soudcem, protože pak nebudou mít takový strach, kdyby se před soud později dostaly.

Další řešením, které by zlepšilo možnost realizace PPD, je zavedení funkce samostatného zástupce dítěte. V současné době totiž zpravidla zastupuje dítě jako kolizní opatrovník OSPOD, který ale zároveň pracuje více s rodiči. Proto se pracovníci OSPOD nemohou naplno věnovat dítěti a dítě k nim také nemůže mít velkou důvěru, když pracovník komunikuje i s rodiči.²¹¹ Je logické, že pokud kolizní opatrovník má hájit zájmy dítěte, ale zároveň komunikuje i s rodiči, ne vždy může tyto zájmy hájit správně, když většinou se setká právě jen s rodiči a dost často se zájmy děti a zájmy rodičů velmi liší.

Samostatný zástupce dítěte se objevuje například v anglické a německé právní úpravě. Ve Velké Británii má dítě v řízení před soudem dva zástupce. Jedním z nich je orgán péče o děti, který je opatrovníkem dítěte, více se zajímá o rodinu, provádí pohovor s rodiči a dítětem a podává soudu objektivní zprávu. Druhým zástupcem dítěte je advokát, který u soudu prezentuje přímo pouze názory a přání dítěte.

V německé právní úpravě má dítě také dva zástupce. Prvním z nich je orgán péče o dítě, který šetří poměry v rodině, komunikuje s rodiči i dítětem a radí, jak vyřešit danou situaci, ale zároveň je samotnému dítěti jmenován opatrovník tzv. advokát dítěte, který má za úkol vysvětlit průběh řízení, podpořit dítě a pomáhat mu řešit problémy. Tuto funkci ale nemusí vykonávat pouze advokáti, ale zejména tak činí sociální pracovníci či psychologové.²¹²

U nás se dokonce i ÚS vyjádřil k tomu, jestli by nebylo vhodné tyto dvě funkce od sebe oddělit: „*Obecně Ústavní soud nepovažuje za nejšťastnější situaci, kdy je kumulována funkce opatrovníka hájícího (objektivně) nejlepší zájem dítěte a jeho právního zástupce. Před takovýmto slučováním funkcí ostatně varuje i Výbor ministrů Rady Evropy ve výše zmíněné Směrnici o justici vstřícné k dětem, v níž mimo jiné upozorňuje, že role opatrovníka a právního zástupce jsou rozdílné. Kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, kdežto právní zástupce má hájit názory a stanoviska dětí. Zájmy chráněné opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné.*“²¹³

Podle mého názoru je vhodné inspirovat se i u nás německým modelem a v souladu s názorem ÚS funkce OSPOD a zástupce dítěte od sebe oddělit. Samostatným zástupcem by byla osoba, advokát nebo sociální pracovník či psycholog bez vztahu k OSPOD, který by byl dítěti rádcem a důvěrníkem. Jeho úkolem by bylo pomoci dítěti v řízení před soudem, podat za něj další návrhy, zjišťovat jeho názor, a to bez ovlivnění tím, co si myslí jeho rodiče. K dítěti by se tak lépe

²¹¹ ROGALEWICZOVÁ: *Výkon práv dítěte...* (2), s. 16.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Nález ÚS ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/2013, bod 46.

dostaly informace o jeho právech, vědělo by, na koho se v řízení může obrátit, zástupce dítěte by dítě znal lépe, proto by mohl zjistit názor dítěte důkladněji.

Další návrhem, jak zajistit skutečné naplnění PPD je, aby řízení ve věcech nezletilých dětí, zejména pak řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, bylo zpravidla neveřejné. V současné době je to totiž přesně naopak. Podle § 116 odst. 1 OSŘ je jednání veřejné, podle odst. 2 téhož paragrafu pak soud v určitých případech může veřejnost vyloučit. Kdyby se soudce rozhodl využít jiný soudní rok, pak podle § 18 odst. 2 ZŘS může také veřejnost vyloučit. Nicméně pořad je tato právní úprava na uvážení soudce a dítě se nemůže samo rozhodnout, že by chtělo, aby byla veřejnost z jednání vyloučena. Inspiraci pro zakotvení takové právní úpravy můžeme najít v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSVM“). Podle § 54 odst. 1 poslední věta ZSVM je hlavní líčení veřejné pouze, pokud o to mladistvý požádá. Náš právní řád tak v současné době chrání více ty děti, které se dopustily trestněprávního provinění, než ty děti, které se před soud dostaly jen kvůli tomu, že jejich rodiče mají mezi sebou konflikt a je potřeba řešit určité záležitosti právě tam.²¹⁴ Na problematiku veřejnosti rodinně-právních jednání upozornil i výbor SROS. Zdůraznil, že v průběhu jednání se projednávají intimní záležitosti rodiny, záležitosti týkající se zdravotního stavu či majetkové záležitosti rodiny, proto je třeba zvážit vyloučení veřejnosti ve věcech rodinně-právních a opatrovnických.²¹⁵

Poslední navrhované řešení, které zmíním, je řešení nekompetentnosti soudců k výsledku dětí. Jedno z možných řešení tohoto problému je, aby dítě vyslychal spíše psycholog za přítomnosti soudce.²¹⁶ Psycholog se v rámci svého vzdělání více zajímá o psychiku dítěte a ví, jak s dětmi pracovat. Ví tak jaké postupy použít ve vedení rozhovoru s dítětem. Soudce by na druhou stranu mohl posoudit, zda kladené otázky nejsou sugestivní či kapciózní.²¹⁷ Respektive úplně nejlepší postup by byl, kdyby se soudce s psychologem sešel a připravil na výslech dítěte již před ním samotným. Soudce sdělí psychologovi, co se potřebuje od dítěte dozvědět a ten to od něj kvalifikovaným způsobem zjistí.

Méně převratným řešením tohoto úskalí by byla povinná účast soudců opatrovnických soudů na speciálních školeních dětské psychologie zaměřených na způsoby, kterými efektivně a citlivě vést výslech s dítětem.²¹⁸

²¹⁴ KOVÁŘOVÁ: *Participační práva dítěte*, s. 10.

²¹⁵ Rodinné listy informují: Sdružení soudců se vyjadřuje. *Rodinné listy*, 2014, roč. 6, č. 11-12, s. 49.

²¹⁶ KAVALÍR: *Úskalí zjišťování názoru... (1)*, s. 1. Srov. s LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 6.

²¹⁷ LUŇÁČKOVÁ: *Názor dítěte z pohledu...*, s. 6.

²¹⁸ KAVALÍR: *Úskalí zjišťování názoru... (1)*, s. 1.

Závěr

Vycházela jsem z předpokladu, že česká právní úprava upravuje PPD v souladu s požadavky mezinárodního práva. Provedenou analýzou mezinárodních a vnitrostátních předpisů a jiných dokumentů doporučujícího charakteru jsem zjistila, že tomu tak je s jedinou výjimkou, a tou je zakotvení vyvratitelné domněnky v § 867 odst. 2 NOZ. Ta stanoví, že dítě dovršením věku 12 let je schopno přijmout informace a vytvořit si a sdělit vlastní názor. ÚVPPD a ÚPPD žádnou věkovou limitaci nestanoví. Ve své práci jsem také zmínila názor Výboru, který přímo státním doporučuje, aby si žádnou věkovou hranici do své právní úpravy nezakotvovaly. Zakotvení této domněnky samo o sobě nepůsobí problém, problematický je až její výklad českými soudy. Jsem přesvědčena, že v důsledku chybného výkladu jsou děti mladší 12 let omezovány na svých PPD. To i přesto, že cílem zákonodárce byl pravý opak, totiž aby soud u dětí do 12 let zjišťoval, zdali a v jaké míře jsou svá PPD schopna vykonat, a u starších dětí toto zjišťování prováděl pouze, pokud má indicie směřující k závěru, že by dítě nemuselo být natolik vyspělé, aby informace přijalo, vytvořilo si vlastní názor a ten sdělilo. Místo ulehčení práce soudům, které bylo nezpochybnitelným cílem zákonodárce, tak tady v důsledku špatného soudního výkladu máme stav, kdy obecné soudy nevyslychají děti mladší 12 let a zpravidla se spokojí s pouze reprodukovanou výpovědí dítěte či se o jeho názor vůbec nezajímají. A to i navzdory tomu, že ÚS judikoval, že i mnohem mladší dítě, kterému je teprve 6 let, si může v konkrétní posuzované situaci vytvořit a sdělit svůj názor. ÚS tak musí svou rozhodovací činností rušit rozhodnutí obecných soudů, protože nerespektováním právní úpravy pak dochází k porušení ústavně zaručených práv dětí a tím se celá řízení neúměrně prodlužují. Doporučuji, aby v zájmu všech účastníků řízení, zejména dětí, o kterých je rozhodováno, i v zájmu zrychlení justice byla tato domněnka z NOZ odstraněna.

Dále jsem ve své práci ověřovala platnost hypotézy, že české soudy zjišťují názor dítěte zpravidla nevhodnými formami či ho dokonce vůbec nezjišťují. Provedenou analýzou relevantních odborných článků nejen z právní vědy a judikatury ÚS vyšlo najevo, že zjišťování názoru dítěte prostřednictvím soudu a OSPOD je problematické. Pro ověření této hypotézy jsem nejdřív musela najít odpověď na dílčí otázku, jak má být správně zjišťován názor dítěte. Podle mého zjištění není žádný způsob zjišťování názoru dítěte dokonalý a každý má své výhody i nevýhody. Zjišťování názoru prostřednictvím znaleckého posudku má svou negativní stránku v tom, že se kvůli tomu řízení protáhne a prodraží. Na druhou stranu je vysoce důvěryhodné. Zjišťování názoru prostřednictvím smluvního zástupce mi přijde rizikové vzhledem k cíli, kterým je zjištění skutečného názoru dítěte, a to s ohledem na možné ovlivnění smluvního zástupce rodičem, který zastoupení zpravidla financuje. Myslím si, že pokud dítě je schopné sdělit názor zástupci, pak ho pravděpodobně zvládne sdělit i přímo soudu.

Zjišťování názoru dítěte přímo soudem klade zákon na první místo, nicméně i tento způsob má své nevýhody. Dítě může být z přítomnosti soudce vystresované, osoba soudce mu může připadat přísná a výslech by mohl negativně ovlivnit jeho psychiku. Soudci by tak měli zlepšit svoje dovednosti s vyslýcháním dětí, např. speciálními školeními či zajištěním přítomností psychologa u výslechu. Naopak výhodou je, že soudce zjistí názor dítěte bezprostředně a může se také na cokoli okamžitě doptat, což značně snižuje pravděpodobnost, že bude muset být názor dítěte zjištěn jakýmkoliv způsobem opakovaně.

Zjišťování názoru prostřednictvím OSPOD je možnost, na kterou soudy velmi spoléhají. Bohužel ale ani OSPOD v rozporu se zákonem dětí o probíhajícím řízení neinformuje a jejich názor nezjišťuje, ale spokojí se pouze s názorem a výpovědí rodičů dítěte, čímž jsou PPD úplně popřena. V takovém případě soud nemůže považovat zjištění názoru dítěte za dostačující.

Každý ze zmíněných způsobů má své výhody a nevýhody. Ačkoliv není mým cílem pochybovat o schopnostech našich soudců, jsou podle mého názoru nejvhodnější dvě cesty. Za prvé je možné inspirovat se v těchto řízeních zámořskou praxí. Při studiu spisu by soudce automaticky rozhodl o zařazení dítěte do „programu přípravy na soudní jednání“, v jehož rámci by odborník (nejspíše dětský psycholog) posoudil, jaký způsob zjištění názoru dítěte je pro konkrétní dítě nejvhodnější. Druhou možností je inspirace německou a anglickou praxí, kde je dítěti ustanoven jeho samostatný zástupce z řad advokátů nebo sociálních pracovníků a psychologů bez vztahu k OSPOD a ten jej provází celým řízením a zjišťuje jeho subjektivní názor, který sděluje soudu.

Odpovědí na dílčí otázku je, že neexistuje jeden správný zjišťování názoru dítěte, ale vždy je nutné zohlednit specifika každého dítěte a vybrat pro něj nejvhodnější způsob. Z toho vyplývá, že má druhá hypotéza byla potvrzena a soudy by se měly zjišťováním názoru dítěte důkladněji zabývat a bezmezně nevěřit OSPOD, jehož pracovníci dítě často vidí poprvé až při soudním jednání. Oblast zjišťování názoru dítěte také skýtá příležitosti pro změny právních předpisů, které by jednak ulehčily práci soudům a jednak zajistily, že názor dítěte by byl vždy zjištěn pro něj nejvhodnějším způsobem.

Bibliografie

Monografie a sborníky

- BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel, WARSHAK, Richard Ades. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému)*. Praha: Triton, 2008. 39 s.
- GARDNER, Richard A. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. 104 s.
- GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton, 2010. 428 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. 1349 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. 355 s.
- JÍLEK, Dalibor, ČECHOVÁ, Irena (eds.). *Společnost přátelská k dětem v obtížích*. Brno: Česko-britská, 2016. 204 s.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793: velký komentář*. Praha: Leges, 2016. 991 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 276 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. 197 s.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. 782 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. 1627 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 350 s.

Odborné články

- BOSISIO, Roberta. International Journal of Children's Rights Children's Right to Be Heard: What Children Think. *International Journal of Children's Rights*, 2012, roč. 20, č. 1, s. 141-154 [online]. [cit. 26. února 2020]. Dostupné na <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=edshol&AN=edshol.hein.journals.intjchrb20.12&lang=cs&site=eds-live&authtype=shib&custid=s7108593>>.
- HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*, 2018, roč. 7, č. 8, s. 7–13.
- HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 10, s. 951-970.
- KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (2.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 5, s. 14-17.
- KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (1.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 4, s. 18-22.

- KAVALÍR, Jakub. Ústavní soud k činnosti OSPOD při zastupování nezletilých dětí. *Právo a rodina*, 2014, č. 8, s. 1.
- KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, [online databáze]. [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: databáze Beck-online.cz.
- KOTRADY, Pavel, ŠTASTNÝ, Petr. Ještě k roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako procesního opatrovníka v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 16-22.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 9, s. 1-10.
- KRAPPMANN, Lothar. The Weight of the Child's View (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child). *International Journal of Children's Rights*, 2010, roč. 18, č. 4, s. 501-514 [online]. [cit. 5. listopadu 2019]. Dostupné na <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=edshol&AN=edshol.hein.journals.intjchrb18.38&lang=cs&site=eds-live&authtype=shib&custid=s7108593>>.
- LUCKER-BABEL, Marie-francoise. International Journal of Children's Rights The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child. *International Journal of Children's Rights*, 1995, roč. 3, 3 & 4, s. 391-404 [online]. [cit. 1. února 2020]. Dostupné na: <<https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/intjchrb3&i=399>>.
- LUNÁČKOVÁ, Oldřiška. Názor dítěte z pohledu účastníka soudního řízení v opatrovnické věci. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 1-6.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 3, s. 1-6.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, [online databáze]. [cit. 6. února 2020]. Dostupné na: databáze Beck-online.cz.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu (2.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 9, s. 12-18.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu (1.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 16-22.
- TOMEŠOVÁ, Jana. Výslech dítěte v soudním řízení [online]. *Právní prostor*, 20. února 2020 [cit. 26. února 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni>>.
- VOKROJOVÁ, Renata. Průvodce dítěte soudním řízením – příklady dobré praxe. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 7-8, s. 18-23.

WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 19, s. 660-666.

Ostatní zdroje

BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. *Syndrom zavrženého rodiče v České republice* [online]. iustin.cz, nevedeno [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://iustin.cz/Litera/BAKNOV.asp>>.

COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General comment No. 12 (2009) The right of the child to be heard* [online]. 20. července 2009, CRC/C/GC/12 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>>.

DĚTSKÝ PRŮVODCE ROZVODEM. *Dětské podpůrné programy*. [online]. nevedeno [cit. 10. března 2020]. Dostupné na <<https://detskypruvodcerozvodem.cz/>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 296/2017 Dz [online] [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na: databáze beck-online.cz.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. č. 89/2012 Dz [online] [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na: databáze beck-online.cz.

EUROSKOP. *Listina základních práv EU*. [online]. Euroskop.cz, nevedeno [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/204/sekce/listina-zakladnich-prav-eu/>>.

KABÁTOVÁ, Šárka. *Český unikát. Poslankyně chce konec znalců, kteří řeší syndrom zavrženého rodiče* [online]. Lidovky.cz, 12. června 2017 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/domov/ceske-specifikum-znalci-pracuji-se-syndromem-zavrzeneho-rodice-ktery-nikde-neuznavaji.A170608_154441_in_domov_sk>.

KOZELKA, Petr. *Soud sebral matce dítě kvůli syndromu zavrženého rodiče. Nic takového ale neexistuje* [online]. Novinky.cz, 6. června 2017 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/soud-sebral-matce-dite-kvuli-syndromu-zavrzeneho-rodice-nic-takoveho-ale-neexistuje-40035847>>.

KOZELKA, Petr. *Soudy mají s dětmi mluvit, rozhodl ÚS* [online]. Novinky.cz, 3. listopadu 2018 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/soudy-maji-s-detmi-mluvit-rozhodl-us-40252060>>.

Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010 [cit. 2020-03-10]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

Rodinné listy informují: Sdružení soudců se vyjadřuje. *Rodinné listy*, 2014, roč. 6, č. 11-12, s. 49-52

UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. unicef.cz, nevedeno [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete?gclid=EAIaIQobChMIjrjnk4Db5wIVjLHtCh1pWQCBEAAYASAAEgIIMfD_BwE>.

UNITED NATIONS TREATY COLLECTION. *Convention on the Rights of the Child* [online]. treaties.un.org, nevedeno [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en#7>.

ÚSTAVNÍ SOUD. *Očkovací povinnost a participací práva dítěte ve sporu rodičů o jeho očkování* [online]. usoud.cz, 30. října 2018 [cit. 5. ledna 2020]. Dostupné na <<https://www.usoud.cz/aktualne/ockovaci-povinnost-a-participacni-prava-ditete-ve-sporu-rodicu-o-jeho-ockovani/>>.

VLÁDA ČR. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. Vláda.cz, 3. října 2008 [cit. 18. února 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>>.

Judikatura

Rozhodnutí ESLP ze dne 9. května 2006, C. proti Finsku, č. 18249/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13-1.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. října 2014, sp. zn. IV. US 3305/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 2943/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015 sp. zn. IV. US 3900/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. US 1931/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. června 2018, sp. zn. III. ÚS 1265/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. března 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. května 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18.

Právní předpisy

Listina základních práv a svobod Evropské unie. Úř. věst. C 202, 7. června 2016, s. 1-388.

Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení Nařízení (ES) č. 1347/2000.

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Shrnutí

Tato diplomová práce pojednává o participačních právech dětí. Cílem práce bylo zjistit, jak jsou v právním řádu ČR upraveny a zda vnitrostátní právní úprava odpovídá mezinárodním požadavkům. Dále jsem se věnovala faktické realizaci participačních práv dětí před orgány veřejné moci v ČR, která vyplývá z dostupných četných nálezů Ústavního soudu ČR. Konečně se práce věnuje možnostem zjištění názoru dítěte prostřednictvím soudu, znaleckého posudku, zástupce a OSPOD a obsahuje návrhy na změny, které by podpořily lepší naplňování participačních práv dětí.

Abstract

This thesis deals with the participation rights of children. The aim of the thesis was to find out how they are regulated in the legal order of the Czech Republic and whether the national legislation meets international requirements. Furthermore, I dealt with the factual realization of the participation rights of children in court, which results from the available decisions of the Constitutional Court of the Czech Republic. Finally, the thesis addresses the possibilities of finding out the opinion of the child through the court, expert opinion, counsel and OSPOD (Child protection system) and contains proposals for changes that would support better fulfillment of children's participation rights.

Seznam klíčových slov

Participační práva, nezletilé dítě, právo dítěte být slyšeno, právo dítěte sdělit svůj názor, právo dítěte být informováno, zjištění názoru, zastoupení dítěte, vyvratitelní právní domněnka věku, slyšení dítěte, justice vstřícná k dětem, názor dítěte.

Key words

Participation rights, minor child, the right of the child to be heard, the right of the child to express his or her opinion, the right of the child to be informed, opinion survey, representation of the child, rebuttable presumption of age, hearing of the child, child - friendly justice, child 's opinion.